

บทที่ 4

มาตรการทางกฎหมายกับการสัมฤทธิ์ผลของการคุ้มครองพยาน

และ

แนวทางปรับปรุงแก้ไข

พยานบุคคลถือเป็นพยานหลักฐานที่มีความสำคัญต่อกระบวนการยุติธรรมทางอาญาที่รัฐต้องให้ความสำคัญต่อความปลอดภัยของพยานหรือบุคคลใกล้ชิดของพยาน เพื่อให้พยานเกิดความเชื่อมั่นต่อกระบวนการยุติธรรมและทำให้พยานสมัครใจที่จะมาเป็นพยานให้แก่รัฐ โดยไม่รู้สึกเกรงกลัวต่ออิทธิพลหรือการถูกข่มขู่ใดๆ รวมทั้งให้พยานตระหนักว่าการมาเป็นพยานให้แก่รัฐถือเป็นหน้าที่ที่พลเมืองดีพึงกระทำเพื่อให้มีการนำตัวผู้กระทำผิดมาลงโทษ อันจะก่อให้เกิดความสงบสุขในสังคมโดยรวม

จากการศึกษามาตรการทางกฎหมายและการประสานความร่วมมือในการคุ้มครองพยานตามพระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ.2546 ที่ผ่านมา ทำให้เห็นถึงความตั้งใจของรัฐที่จะหาวิธีการเพื่อสร้างความมั่นใจให้แก่พยานว่ารัฐได้มีมาตรการคุ้มครองความปลอดภัยออกมาบังคับใช้ แต่มาตรการดังกล่าวนั้นจะสามารถจัดอุปสรรคที่ทำให้ไม่ได้ตัวพยานมาเบิกความหรือไม่เป็นสิ่งที่ผู้เขียนประสงค์ที่จะทำการศึกษาวิเคราะห์ในบทนี้ แต่ในเบื้องต้นผู้เขียนขอกล่าวถึงมาตรการคุ้มครองพยานที่หน่วยงานต่างๆของรัฐได้ปฏิบัติเพื่อการให้ได้ตัวพยาน ก่อนมีพระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ.2546 ออกใช้ เพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานในการศึกษาเกี่ยวกับปัญหาที่เกิดขึ้นและแนวทางแก้ไขต่อไป

4.1 มาตรการคุ้มครองพยานของหน่วยงานรัฐก่อนมีการใช้พระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ.2546

ก่อนหน้าที่จะมีพระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ.2546 บังคับใช้ ยังไม่มีหน่วยงานใดที่มีหน้าที่คุ้มครองพยานโดยเฉพาะ และยังไม่มีความคุ้มครองพยานที่เป็นรูปธรรมชัดเจน คงมีแต่หน่วยงานต่างๆ ของรัฐในกระบวนการยุติธรรมที่เข้ามามีส่วนร่วมในการดูแลความปลอดภัยให้แก่พยานและดำเนินการไปตามอำนาจหน้าที่ของตนเท่านั้น ซึ่งหน่วยงานดังกล่าวได้แก่สำนักงานตำรวจแห่งชาติ สำนักงานอัยการสูงสุด ศาลยุติธรรม และราชทัณฑ์

4.1.1 เจ้าพนักงานตำรวจ สำนักงานตำรวจแห่งชาติ

เป็นที่ทราบกันดีว่าเจ้าพนักงานตำรวจ สำนักงานตำรวจแห่งชาติ (เดิม คือ กรมตำรวจ กระทรวงมหาดไทย) ถือเป็นหน่วยงานที่บทบาทมากที่สุดต่อการให้ความคุ้มครองแก่พยาน เนื่องจากเจ้าพนักงานตำรวจมีหน้าที่ในการสืบสวนสอบสวนหาพยานหลักฐานต่างๆ เพื่อพิสูจน์ความผิดของผู้ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิด ด้วยลักษณะหน้าที่ดังกล่าวย่อมเป็นจุดที่ทำให้เจ้าพนักงานตำรวจได้เข้าไปใกล้กับพยานมากที่สุด

การที่เจ้าพนักงานตำรวจมีโอกาสใกล้ชิดกับพยานจึงเป็นช่องทางให้เจ้าพนักงานตำรวจสามารถให้ความคุ้มครองและให้ความปลอดภัยแก่พยานอย่างได้ผล โดยมีหลักการสำคัญ¹ คือ ในกรณีเป็นพยานทั่วไป เจ้าพนักงานตำรวจโดยเฉพาะพนักงานสอบสวนจะสอบสวนพยานให้ได้ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับตัวพยานทั้งหมด ไม่ว่าจะเป็นที่พักอาศัยหรือที่ทำงานของพยาน เพื่อเจ้าพนักงานตำรวจจะได้สอดส่องดูแลและติดตามตัวพยานมาเบิกความต่อศาลได้ แต่หากเป็นพยานสำคัญและไม่มีที่อยู่เป็นหลักแหล่ง หรือมีเหตุน่าเชื่อว่าพยานอาจได้รับอันตรายก่อนจะไปเบิกความ หรือมีเหตุทำให้พยานหลบหนี เจ้าพนักงานตำรวจอาจต้องจัดให้มีการป้องกันพยานมากขึ้นโดยให้พยานทำบันทึกความสมัครใจและจัดหาที่พักให้แก่พยานเพื่ออาศัยชั่วคราวได้ นอกจากนี้หากมีการคุกคามขู่ข่มขู่พยาน หรือมีเหตุใดๆ ที่อาจทำให้พยานหลบหนีหรือหลีกเลี่ยงการมาเบิกความในชั้นศาล อันทำให้ยากต่อการนำพยานมาเบิกความในภายหลัง เจ้าพนักงานตำรวจต้องรีบแจ้งให้พนักงานอัยการทราบเพื่อให้มีการสืบพยานปากนั้น โดยเร็ว ทั้งนี้หากเจ้าพนักงานตำรวจจะเลยศหรือไม่สนใจติดตามพยานหรือผู้เสียหายให้ไปเบิกความจนเป็นเหตุให้ศาลสั่งตัดพยานและพิพากษายกฟ้อง จะถือเป็นความบกพร่องร้ายแรงของเจ้าพนักงานตำรวจที่อาจถูกพิจารณาลงโทษจากผู้บังคับบัญชาได้

4.1.2 สำนักงานอัยการสูงสุด

สำนักงานอัยการสูงสุดเป็นหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมอีกหน่วยงานหนึ่งที่มีส่วนในการคุ้มครองพยานเช่นกัน แต่ถือว่ามีบทบาทน้อยกว่าเจ้าพนักงานตำรวจ เนื่องจากพนักงานอัยการไม่ได้สัมผัสกับตัวพยานเพื่อทำการคุ้มครองความปลอดภัยให้แก่พยานโดยตรง แต่พนักงานอัยการจะรับสำนวนการสอบสวนจากเจ้าพนักงานตำรวจมาพิจารณาว่าพยานหลักฐานเพียงพอต่อ

¹ บทที่ 6 ว่าด้วยการคุ้มครองพยานและการป้องกันพยานสำคัญในคดีอาญา ข้อ 255 และข้อ 256 ตามระเบียบการตำรวจเกี่ยวกับคดีว่าด้วยการคุมพยานและการป้องกันพยานสำคัญในคดีอาญา

การดำเนินคดีในศาลหรือไม่และทำการชักซ้อมพยานเกี่ยวกับการเบิกความ ซึ่งการชักถามพยานของพนักงานอัยการในศาลย่อมทำให้ต้องมีการติดต่อสื่อสารกันระหว่างพนักงานอัยการและพยาน โดยมีเจ้าพนักงานตำรวจเป็นคนกลาง พนักงานอัยการจึงมีหน้าที่ในการดูแลพยานด้วยเช่นกัน ดังนั้น การที่จะทำให้พยานให้ความร่วมมืออย่างดีต่อการเบิกความ พนักงานอัยการจึงต้องคำนึงถึงความปลอดภัยของพยานเป็นสำคัญควบคู่ไปด้วย

การให้ความสำคัญต่อพยานของสำนักงานอัยการสูงสุดปรากฏอยู่ในรูปแบบของการให้ความสะดวกต่างๆแก่พยาน เช่น การเดินทาง ค่าตอบแทนพยาน รวมไปถึงการให้ความปลอดภัยแก่พยาน เป็นต้น มาตรการเพื่อการอำนวยความสะดวกแก่พยานได้ถูกกำหนดไว้ในระเบียบว่าด้วยการดำเนินคดีอาญา 2538 ข้อ 77 และ 78² ซึ่งมีสาระสำคัญในการให้พนักงานอัยการพึงเห็นความสำคัญและระลึกถึงหน้าที่ของพยานที่ต้องมาศาล ต้องให้การ และต้องสาบานหรือปฏิญาณตน ในกรณีที่พยานมีหน้าที่ต้องสาบานหรือปฏิญาณตน พนักงานอัยการต้องดูแลให้พยานได้สาบานหรือปฏิญาณตนก่อนเบิกความ รวมทั้งพนักงานอัยการต้องปฏิบัติต่อพยานอย่างสุภาพ และระลึกถึงสิทธิของพยานที่จะได้รับและอำนวยความสะดวกแก่พยานให้ได้รับสิทธิอย่างดีที่สุด

นอกจากมาตรการข้างต้นแล้ว พนักงานอัยการยังมีส่วนในการคุ้มครองความปลอดภัยให้แก่พยาน ได้โดยใช้มาตรการตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เช่น กรณีที่พยานอาจได้รับอันตรายหรือถูกข่มขู่คุกคาม พนักงานอัยการอาจร้องขอต่อศาลให้มีการสืบพยานล่วงหน้าได้ เพื่อสร้างความปลอดภัยให้แก่พยานและเป็นการรักษาคุณค่าของคำพยานไปพร้อมกัน

² ระเบียบว่าด้วยการดำเนินคดีอาญา 2538

ข้อ 77 พนักงานอัยการพึงเห็นความสำคัญและระลึกถึงหน้าที่ของพยานที่ต้องมาศาล ต้องให้การ และต้องสาบานหรือปฏิญาณตน ในกรณีที่พยานมีหน้าที่ต้องสาบานหรือปฏิญาณตน ให้พนักงานอัยการอัยการเอาใจใส่ดูแลว่าก่อนเบิกความพยานได้สาบานหรือปฏิญาณตนแล้ว

ข้อ 78 พนักงานอัยการพึงปฏิบัติโดยสุภาพต่อพยาน และระลึกถึงสิทธิของพยานที่จะให้การได้ โดยปราศจากการถูกขัดขวางสิทธิที่จะได้รับความคุ้มครอง สิทธิที่จะได้รับคำพยานและเบี่ยงเสียง และพนักงานอัยการต้องอำนวยความสะดวกแก่พยานให้ได้รับสิทธิดังกล่าวอย่างดีที่สุด

4.1.3 ศาลยุติธรรม

ศาลยุติธรรมในฐานะเป็นหน่วยงานสูงสุดที่ทำหน้าที่พิจารณาพิพากษาคดี อาจถูกมองว่าไม่มีบทบาทต่อการคุ้มครองพยาน เพราะศาลไม่ได้ลงไปสัมผัสกับพยานโดยตรง จะเกี่ยวข้องกับแต่เฉพาะการที่พยานมาเบิกความที่ศาลเท่านั้น แต่หากมองอย่างลึกซึ้งแล้วจะพบว่าศาลมีบทบาทต่อการคุ้มครองพยานด้วย เพียงแต่การคุ้มครองนี้ไม่ได้ปฏิบัติต่อตัวพยานโดยตรง แต่เป็นการที่ศาลใช้อำนาจที่มีอยู่ตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเข้ามาดำเนินการ อันเป็นลักษณะของการคุ้มครองพยานโดยทางอ้อม

การคุ้มครองพยานของศาลโดยใช้กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญานั้น จะปรากฏอยู่ในรูปแบบต่างๆ ตัวอย่างเช่น

- ก) การอนุญาตให้มีการสืบพยานบุคคลล่วงหน้า : กรณีก่อนฟ้องคดีอาญาต่อศาล ปรากฏว่ามีเหตุเชื่อได้ว่าจะมีการยุ่งเหยิงกับพยานบุคคลไม่ว่าโดยทางตรงหรือทางอ้อม หรือมีเหตุจำเป็นอันยากแก่การนำพยานบุคคลมาสืบในภายหน้า พนักงานอัยการสามารถยื่นคำร้องต่อศาลเพื่อให้ศาลมีคำสั่งให้สืบพยานนั้นไว้ทันทีได้³ หรือหากมีการฟ้องคดีไปแล้วแต่ปรากฏว่ามีเหตุจำเป็นที่จะต้องนำพยานบุคคลนั้นมาสืบก่อน พนักงานอัยการก็สามารถยื่นคำร้องต่อศาลเพื่อขอให้นำพยานบุคคลนั้นมาสืบก่อนวันนัดได้เช่นกัน⁴
- ข) การอนุญาตให้โอนคดี : เป็นกรณีที่คู่ความขอโอนคดีไปยังศาลอื่นเพื่อความปลอดภัย เนื่องจากอาจมีการขัดขวางต่อการไต่สวนมูลฟ้องหรือการพิจารณา หรือน่ากลัวว่าจะเกิดความไม่สงบหรือเหตุร้ายอย่างอื่นขึ้น โจทก์-จำเลยสามารถยื่นเรื่องราวต่อประธานศาลฎีกาเพื่อขอโอนคดีไปยังศาลอื่นได้ ทั้งนี้ เหตุที่จะขอโอนคดีเพื่อความปลอดภัยได้จะต้องพิจารณาถึงข้อเท็จจริงในเรื่องลักษณะของความผิด ฐานะของจำเลย จำนวนจำเลย ความรู้สึกลึกซึ้งของประชาชนส่วนมากแห่งท้องถิ่น หรือเหตุผลอื่น ประกอบด้วย⁵

³ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 237 ทวิ

⁴ เรื่องเดียวกัน, มาตรา 15 ประกอบประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 101

⁵ เรื่องเดียวกัน, มาตรา 26

- ค) การคุ้มครองพยานบุคคลที่เป็นเด็ก : ในกรณีที่พยานเป็นเด็กอายุไม่เกิน 18 ปี หากศาลเห็นสมควรที่จะให้มีการคุ้มครองพยานเด็กทั้งเรื่องความปลอดภัยและสภาพจิตใจของเด็ก ศาลอาจจัดให้มีการสืบพยานเด็กโดยใช้การสืบพยานผ่านการโทรศัพท์วงจรปิด ด้วยการจัดให้เด็กอยู่ในสถานที่ที่เหมาะสม คือ ให้พยานเด็กอยู่ในห้องอื่นที่ศาลจัดไว้ให้ มีสภาพห้องปลอดโปร่งและบรรยากาศไม่ตึงเครียด เพื่อให้พยานเด็กรู้สึกผ่อนคลาย ไม่กดดัน และไม่ต้องเผชิญหน้ากับจำเลยหรือผู้กระทำความผิด ซึ่งอาจทำให้พยานเด็กเกิดความหวาดกลัว ไม่กล้าเบิกความจริงต่อศาล รวมไปถึงการซักถาม ถามค้าน ถามติงพยานเด็กนั้น ศาลจะไม่ให้คู่ความถามคำถามโดยตรงแก่พยานเด็ก แต่ต้องถามผ่านนักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์ เพื่อไม่ให้สภาพจิตใจของพยานเด็กถูกรบกวนกระทบกระเทือนจากคำถามของคู่ความ⁶
- ง) การออกหมายจับ : การพิจารณาของศาลในการออกหมายจับบุคคลซึ่งกระทำความผิดต่อพยานนั้นอาจถือเป็นการที่ศาลให้ความคุ้มครองแก่พยานด้วยเช่นกัน กล่าวคือ หากมีเหตุอันควรสงสัยว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยซึ่งไม่ได้ถูกควบคุมตัวอยู่จะไปยุ่งเหยิงกับพยานหลักฐานโดยตรงหรือทางอ้อม ศาลสามารถออกหมายจับได้เพื่อให้เจ้าพนักงานตำรวจผู้รับผิดชอบไปดำเนินการให้ได้ตัวผู้ต้องหาหรือจำเลยให้มาอยู่ในความควบคุมของเจ้าพนักงานตำรวจ ย่อมเป็นการป้องกันไม่ให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยไปข่มขู่คุกคามพยานอันเป็นการคุ้มครองพยานอีกทางหนึ่ง⁷
- จ) การพิจารณาปล่อยชั่วคราว : การที่ศาลมีหลักเกณฑ์การพิจารณาให้ปล่อยชั่วคราวผู้ต้องหาหรือจำเลยโดยดุลพินิจแห่งคดีว่าเป็นอย่างไร ผู้ต้องหาหรือจำเลยนั้นจะไปยุ่งเหยิงกับพยานหลักฐานหรือไม่ และภัยอันตรายหรือความเสียหายที่จะเกิดจากการปล่อยชั่วคราวมีหรือไม่ เพียงใด หากศาลพิจารณาแล้ว เห็นว่าการปล่อยชั่วคราวผู้ต้องหาหรือจำเลยจะทำให้มีการข่มขู่พยานหรือทำลายพยานหลักฐานต่างๆ ศาลจะไม่อนุญาตให้ปล่อยชั่วคราว ทั้งนี้เพื่อความปลอดภัยของพยาน⁸

⁶ เรื่องเดียวกัน, มาตรา 172 ตี

⁷ เรื่องเดียวกัน, มาตรา 66

⁸ เรื่องเดียวกัน, มาตรา 108

4.1.4 ราชทัณฑ์

หน่วยงานราชทัณฑ์เปรียบเสมือนเป็นหน่วยงานสุดท้ายของกระบวนการยุติธรรม เนื่องจากเป็นหน่วยงานที่มีหน้าที่ควบคุมตัวจำเลยหรือผู้กระทำความผิดทั้งในระหว่างพิจารณาคดี และหลังจากการพิจารณาคดีเสร็จสิ้นแล้ว จากหน้าที่ดังกล่าวจึงมีการมองว่าหน่วยงานราชทัณฑ์ไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกับพยานในคดีแต่อย่างใด และทำให้มองข้ามความสำคัญของหน่วยงานราชทัณฑ์ในด้านอื่นๆ โดยเฉพาะการคุ้มครองความปลอดภัยให้แก่พยาน

แต่ในความเป็นจริงแล้วหน่วยงานราชทัณฑ์ได้เข้ามามีบทบาทต่อการคุ้มครองพยานด้วยเช่นกัน เนื่องจากบุคคลที่มาเป็นพยานต่อศาลอาจมิใช่ผู้บริสุทธิ์หรือผู้เสียหายจากการกระทำผิดเสมอไป แต่ผู้กระทำความผิดอาจกลายเป็นพยานในคดีได้หากผู้กระทำความผิดนั้นเป็นผู้สัมผัสรับรู้ข้อเท็จจริงมาด้วยตนเองและพร้อมที่จะบอกกล่าวข้อเท็จจริงนั้นให้ศาลทราบ เมื่อผู้กระทำความผิดหรือจำเลยในคดีหนึ่งสามารถเป็นพยานในอีกคดีหนึ่งได้ ย่อมทำให้หน่วยงานราชทัณฑ์มีหน้าที่ให้ความคุ้มครองแก่ผู้กระทำความผิดหรือจำเลยที่ถูกคุมขังนั้นด้วยในฐานะที่เป็นพยานในคดีอื่น มาตรการทั่วไปที่มีการให้ความคุ้มครองแก่ผู้ถูกคุมขังในฐานะเป็นพยานในคดีอาญานั้น หากมีการอ้างผู้ถูกคุมขังเป็นพยาน ศาลจะมีการออกหมายเบิกตัวจำเลยให้มาศาล โดยระบุวันและเวลาดำเนินการพิจารณา รวมถึงเลขคดีและห้องพิจารณา ไว้อย่างชัดเจน เพื่อให้เจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ควบคุมตัวผู้ถูกคุมขังดังกล่าวให้เดินทางมาศาลได้อย่างถูกต้องและปลอดภัย นอกจากนี้เมื่อควบคุมตัวผู้ถูกคุมขังมาถึงศาลแล้วจะได้ประสานงานกับตำรวจศาลอีกชั้นหนึ่ง

อย่างไรก็ตาม การคุ้มครองความปลอดภัยของหน่วยงานราชทัณฑ์ที่ปฏิบัติกันอยู่นั้นเป็นเพียงการให้ความปลอดภัยในการเดินทางระหว่างเรือนจำกับศาล แต่การให้ความปลอดภัยขณะผู้ถูกคุมขังอยู่ที่เรือนจำนั้นยังไม่มีมาตรการหรือระเบียบปฏิบัติที่ชัดเจน ปัญหาที่เกิดขึ้นในขณะนี้คือ ผู้ถูกคุมขังมีจำนวนมากเกินกว่างบประมาณ สถานที่และเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์จะรองรับได้ รวมถึงไม่มีระเบียบปฏิบัติในการให้ความคุ้มครองแก่ผู้ถูกคุมขัง จึงทำให้หน่วยงานราชทัณฑ์ไม่สามารถดูแลความปลอดภัยให้แก่ผู้ถูกคุมขังที่มีฐานะเป็นพยานได้ ดังนั้นผลกระทบต่อเนื่องอาจทำให้ผู้ถูกคุมขังที่มีฐานะเป็นพยานไม่กล้าที่จะให้ข้อเท็จจริงต่อศาลเมื่อเผชิญหน้ากับจำเลยในห้องพิจารณาคดี เพราะกลัวว่าเมื่อกลับไปเรือนจำอาจต้องเจอกับจำเลยโดยลำพังและอาจถูกทำร้ายได้

จากประสบการณ์ทำงานของผู้เขียนในขณะเป็นผู้ช่วยผู้พิพากษา ศาลอาญา เคยขึ้นพิจารณาคดีและสืบพยานบุคคลในคดียาเสพติดรายใหญ่ ซึ่งพนักงานอัยการอ้างนักโทษชายคนหนึ่งเป็นพยานเพื่อนำสืบถึงพฤติกรรมของจำเลยที่เกี่ยวข้องกับยาเสพติด ในคดีนี้ทั้งจำเลยและนักโทษชาย

ต่างถูกคุมขังอยู่ที่เรือนจำเดียวกัน เมื่อพนักงานอัยการซักถาม ปราบฎว่านักโทษชายคนดังกล่าวเบิกความสั้นๆ เพียงตอบคำซักถามของพนักงานอัยการเท่านั้น และเมื่อพนักงานอัยการให้นักโทษชายดังกล่าวชี้ตัวยื่นยันจำเลยว่าเป็นบุคคลที่เบิกความถึงหรือไม่ นักโทษชายคนดังกล่าวกลับไม่กล้าชี้ตัวจำเลย ได้แต่เพียงหันหน้าไปมองจำเลยแล้วนั่งก้มหน้า ไม่ตอบคำถามใดๆที่จะเป็นการยื่นยันตัวจำเลย จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นสามารถสื่อความหมายได้ 2 ทาง คือ นักโทษชายคนดังกล่าวอาจไม่รู้ข้อเท็จจริงเป็นเพียงพยานเท็จ หรืออีกทางหนึ่งคือ นักโทษชายคนดังกล่าวไม่กล้าที่จะให้ข้อเท็จจริงต่อศาลเพราะกลัวว่าจะถูกทำร้ายเมื่อกลับไปเรือนจำแล้ว จึงเห็นได้ว่าหากนักโทษชายคนดังกล่าวเป็นผู้รับรู้ข้อเท็จจริงมาโดยตรงแต่ไม่กล้าที่จะเบิกความต่อศาลเพราะกลัวถูกทำร้ายย่อมเป็นอุปสรรคต่อการค้นหาความจริงของกระบวนการยุติธรรม หรือกรณีของนักโทษชายคนหนึ่งซึ่งเป็นผู้ต้องขังคดีค้ายาเสพติดรายใหญ่และถูกคุมขังอยู่ในทัณฑสถานบำบัดกลาง กรุงเทพฯ ถูกผู้ต้องขังคนอื่นทำร้ายร่างกายได้รับบาดเจ็บจนเกือบเสียชีวิตตามที่เป็นข่าวดังกรีก โครมเมื่อประมาณปลายปี พ.ศ. 2546 ถือเป็นตัวอย่างที่เห็นได้ชัดถึงความล้มเหลวในการคุ้มครองความปลอดภัยให้แก่นักโทษของหน่วยงานราชทัณฑ์

จากการศึกษาข้างต้น ทำให้ทราบว่าทั้ง 4 หน่วยงานของรัฐในกระบวนการยุติธรรมต่างมีส่วนในการให้ความคุ้มครองพยานทั้งสิ้น แต่จะมากหรือน้อยก็ขึ้นอยู่กับอำนาจหน้าที่ของตนที่เข้าไปเกี่ยวข้อง และยังทำให้ทราบถึงจุดบกพร่องที่ทำให้เกิดปัญหาในทางปฏิบัติของทั้ง 4 หน่วยงานด้วย กล่าวคือ แม้เจ้าพนักงานตำรวจจะมีระเบียบการตำรวจเกี่ยวกับคดีว่าด้วยการคุมพยานและการป้องกันพยานสำคัญในคดีอาญาเพื่อเป็นแนวปฏิบัติให้ได้ตัวพยานมาเบิกความต่อศาลก็ตาม แต่เจ้าพนักงานตำรวจหรือพนักงานสอบสวนเจ้าของคดีก็ทำได้อย่างมีขีดจำกัดอยู่มาก เนื่องจากยังขาดงบประมาณที่จะใช้จ่ายสำหรับการคุ้มครองพยานและยังไม่มีกฎหมายรองรับ⁹ ทั้งระเบียบดังกล่าวก็มุ่งคุ้มครองและป้องกันแต่เฉพาะตัวพยานเท่านั้น โดยไม่คุ้มครองถึงญาติพี่น้องหรือบุคคลที่เกี่ยวข้องกับพยาน และยังเป็นกรคุ้มครองพยานเฉพาะในชั้นสอบสวนและชั้นศาลเท่านั้น โดยไม่มีมาตรการดูแลต่อเนื่องภายหลังจากการพิจารณาคดีของศาลเสร็จสิ้น

ส่วนหน่วยงานอื่นๆ ของรัฐในกระบวนการยุติธรรม ไม่ว่าจะเป็นสำนักงานอัยการสูงสุด ศาลยุติธรรม หรือราชทัณฑ์ แม้จะมีส่วนร่วมในการดูแลความปลอดภัยให้แก่พยาน แต่ก็อาจเกิดปัญหาในทางปฏิบัติได้เช่นกัน พบว่าการที่พนักงานอัยการหรือศาลจะมีอำนาจใช้มาตรการต่างๆ ตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเพื่อให้ความคุ้มครองแก่พยาน ก็ต้องผ่านเงื่อนไขการร้องขอมา

⁹ วันชัย ศรีนวลนัต, “การคุ้มครองพยาน กฎหมายสำคัญที่ควรมี”, เวทีทรรศน์, หนังสือพิมพ์เดลินิวส์, 12 กรกฎาคม 2542, หน้า 3.

เป็นลำดับขั้น เริ่มจากพนักงานสอบสวนแจ้งให้พนักงานอัยการทราบก่อนว่าพยานอาจได้รับ ภัยอันตราย พนักงานอัยการจึงยื่นคำร้องต่อศาลเพื่อขอสืบพยานปากดังกล่าวล่วงหน้าหรือขอโอนคดี หรือมาตรการอื่นตามแต่กรณี และศาลเองเมื่อได้รับการร้องขอจากพนักงานอัยการโดยปรากฏ ข้อเท็จจริงในสำนวนคดีของศาลว่าพยานอาจได้รับภัยอันตราย ศาลจึงมีอำนาจใช้มาตรการทาง กฎหมายดังกล่าวได้ ดังนั้นหากไม่มีการร้องขอตั้งแต่ในชั้นเจ้าพนักงานตำรวจ ทั้งพนักงานอัยการ และศาลก็จะไม่ได้เข้ามามีส่วนในการให้ความคุ้มครองแก่พยานแต่อย่างใด ในกรณีของราชทัณฑ์ เองก็ไม่มีระเบียบปฏิบัติที่ชัดเจนในการคุ้มครองผู้ถูกคุมขังที่เป็นพยานในคดีอื่นให้ได้รับความ ปลอดภัยและไม่ต้องเผชิญหน้ากับจำเลย อันจะเป็นเหตุให้เกิดการข่มขู่ ทำร้าย หรือทำให้ถึงแก่ ความตาย

จึงเห็นได้ว่าแม้รัฐจะมีหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมที่เข้ามามีบทบาทต่อการคุ้มครอง พยานทั้งทางตรงและทางอ้อมตามแต่ละหน้าที่ของหน่วยงาน ตั้งแต่ชั้นรวบรวมพยานหลักฐาน ชั้น ยื่นฟ้อง ชั้นพิจารณาคดี และชั้นบังคับโทษ ก็ตาม แต่เมื่อยังไม่มีหน่วยงานที่รับผิดชอบในการ คุ้มครองพยาน โดยเฉพาะและไม่มีมาตรการที่ชัดเจน ก็ย่อมเกิดปัญหาหรือช่องว่างในทางปฏิบัติที่ ทำให้การคุ้มครองพยานที่ผ่านมาไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร และส่งผลกระทบต่อเนื่องไปถึงการ ได้มา ซึ่งข้อเท็จจริงแห่งคดีในกระบวนการยุติธรรมโดยรวม

4.2 มาตรการทางกฎหมายกับการสัมฤทธิ์ผลของการคุ้มครองพยานตามพระราชบัญญัติ คุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ.2546

จากการศึกษาปัญหาและอุปสรรคของการได้มาซึ่งพยานบุคคลตามที่กล่าวไว้ในบทที่ 2 หัวข้อ 2.3 จะพบว่ามิใช่สาเหตุหลักมาจากการที่พยานไม่เชื่อมั่นในกระบวนการยุติธรรมว่าตนจะ ได้รับความปลอดภัยหากมาเป็นเบิกความต่อศาล พยานจึงไม่สมัครใจที่จะมาให้ข้อเท็จจริงแห่งคดี ให้แก่รัฐ นอกจากนี้พยานยังไม่ได้รับการปฏิบัติที่เหมาะสมและต้องเสียค่าใช้จ่ายในการมาเป็นพยาน ด้วยตนเอง เพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าว รัฐจึงออกพระราชบัญญัติคุ้มครองพยาน ในคดีอาญา พ.ศ.2546 ขึ้นเพื่อคุ้มครองพยานในคดีอาญาให้ได้รับการปฏิบัติที่เหมาะสม รวมทั้งได้รับค่าตอบแทนและ ค่าใช้จ่ายต่างๆที่จำเป็นและสมควร โดยกำหนดมาตรการที่ชัดเจนให้หน่วยงานต่างๆที่มีส่วน เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองพยานปฏิบัติ และจัดตั้งสำนักงานคุ้มครองพยานให้ดูแลรับผิดชอบการ คุ้มครองพยานโดยเฉพาะ รวมทั้งมีหน้าที่ประสานงานกับหน่วยงานอื่นๆ (Contact Out) เพื่อให้การ บังคับใช้มาตรการคุ้มครองพยานเกิดความสัมฤทธิ์ผล และสร้างความเชื่อมั่นให้แก่พยานได้ว่าจะ ได้รับความปลอดภัยจากการมาเป็นพยานให้แก่รัฐ อันเป็นการสอดคล้องตามที่รัฐธรรมนูญแห่ง

ราชอาณาจักรไทย มาตรา 244 บัญญัติไว้ และเพื่ออนุวัติให้เป็นไปตามปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนและอนุสัญญาด้านสิทธิมนุษยชน

แต่อย่างไรก็ตาม ปรากฏข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ปฏิบัติและเกี่ยวข้องกับการคุ้มครองพยาน¹⁰ ว่านับแต่มีการบังคับใช้พระราชบัญญัติดังกล่าวเมื่อกลางเดือนธันวาคม 2546 เป็นต้นมา หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะสำนักงานคุ้มครองพยานและสำนักงานตำรวจแห่งชาติยังไม่ได้ดำเนินการใช้มาตรการพิเศษแต่อย่างใด มีเพียงแต่การคุ้มครองพยานตามมาตรการทั่วไปเท่านั้น ซึ่งที่ผ่าน ราชดังกล่าวก็ยังไม่ได้รับการคุ้มครองอย่างเต็มรูปแบบเนื่องจากติดปัญหาสำนักงานคุ้มครองพยานได้รับเรื่องร้องขอเข้าสู่การคุ้มครองพยานตามมาตรการทั่วไปจากทั่วประเทศ จำนวน 20 ราย ทั้งที่เจ้าพนักงานตำรวจเป็นผู้เสนอเรื่องและตัวพยานเป็นผู้เสนอเรื่องด้วยตนเอง แต่ทั้ง 20 ของการเบิกจ่ายค่าตอบแทนและค่าใช้จ่ายที่ยังไม่มีระเบียบออกมาบังคับใช้ ล่าสุดมีกรณีของผู้เสียหายในคดีที่ถูกเจ้าพนักงานตำรวจสถานีตำรวจนครบาลลุมพินีคุมขังโดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย¹¹ เป็นรายแรกที่จะได้รับการคุ้มครองอย่างเป็นทางการมากขึ้น ด้วยเพราะมี “ระเบียบกระทรวงยุติธรรมว่าด้วยค่าตอบแทนและค่าใช้จ่ายแก่พยาน สามี ภริยา ผู้บุพการี ผู้สืบสันดานของพยาน หรือบุคคลอื่นที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับพยานในคดีอาญา พ.ศ.2547” ออกใช้บังคับเมื่อวันที่ 28 ตุลาคม 2547 และในส่วนของการทำงานกับหน่วยงานอื่น (Contact Out) นั้น ก็ปรากฏว่าอยู่ในขั้นตอนที่สำนักงานคุ้มครองพยานจัดทำร่าง “บันทึกความร่วมมือ” (Memorandum of Understanding -M.O.U.) ระหว่างสำนักงานคุ้มครองพยานกับหน่วยงานของรัฐทั้ง 7 หน่วยงาน คือ สำนักงานตำรวจแห่งชาติ กรมการปกครอง กระทรวงกลาโหม กรมสอบสวนคดีพิเศษ กรมราชทัณฑ์ กรมพินิจและคุ้มครองเด็ก และสำนักงานป้องกันและปราบปรามยาเสพติด เพื่อลงนามในการให้ความร่วมมือในการคุ้มครองพยาน อันเป็นการรองรับการใช้มาตรการคุ้มครองพยานที่อาจมีขึ้นในภายหน้าต่อไป

จากข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นดังกล่าว ทำให้การศึกษาวิเคราะห์ในส่วนนี้ จึงต้องมุ่งเน้นไปที่การเสนอปัญหาหรืออุปสรรคที่เกิดขึ้นโดยนำมาตราพิเศษตามที่พระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ.2546 กำหนด มาวิเคราะห์เพื่อแก้ไขและปรับใช้ พร้อมทั้งเสนอแนะมาตรการตามกฎหมายอื่นทั้งของประเทศไทยและต่างประเทศ เพื่อเสริมให้มาตรการคุ้มครองพยานของประเทศ

¹⁰ ข้อมูลจากการสัมภาษณ์นักวิชาการยุติธรรมระดับ 3 สำนักคุ้มครองพยาน และ พนักงานสอบสวนสถานีตำรวจนครบาลพลโยธิน และสถานีตำรวจนครบาลบางนา เมื่อเดือนพฤศจิกายน 2547

¹¹ หนังสือพิมพ์ไทยรัฐ ฉบับวันที่ 16 พฤศจิกายน 2547

ไทยสามารถปฏิบัติได้จริงและมีประสิทธิภาพมากขึ้น ซึ่งปัญหาและอุปสรรคดังกล่าวแบ่งออกเป็น 2 กรณี ได้แก่ ปัญหาในเชิงการบริหารงานยุติธรรม และปัญหาในเชิงกฎหมาย

4.2.1 ปัญหาในเชิงการบริหารงานยุติธรรม

4.2.1.1 การประสานงานกับหน่วยงานอื่น (Contact Out)

จากปัญหาที่สำนักงานคุ้มครองพยานไม่มีบุคลากรที่มีความชำนาญเฉพาะทาง และจำนวนมากพอที่จะดำเนินการคุ้มครองพยานได้โดยหน่วยงานเดียว การประสานงานไปยังหน่วยงานอื่นๆ ทั้งภาครัฐและเอกชนให้เข้ามามีบทบาทในการคุ้มครองพยานจึงเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นในการบังคับใช้พระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ.2546 ซึ่งในปัจจุบันมีเพียงสำนักงานตำรวจแห่งชาติ กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย กระทรวงกลาโหม กรมสอบสวนคดีพิเศษ กรมราชทัณฑ์ กรมพินิจและคุ้มครองเด็ก สำนักงานป้องกันและปราบปรามยาเสพติด เพียง 7 หน่วยงานของรัฐเท่านั้นที่ได้ทำบันทึกความร่วมมือ” (Memorandum of Understanding - M.O.U.) กับสำนักงานคุ้มครองพยาน เพื่อให้การคุ้มครองพยานเกิดผลสำเร็จทั้งในเรื่องการให้ความปลอดภัยแก่พยาน การเปลี่ยนชื่อสกุลและหลักฐานทางทะเบียนของพยาน และอื่นๆ

แต่อย่างไรก็ตามแม้การประสานงานระหว่างหน่วยงานรัฐด้วยกันนั้นจะทำให้เกิดผลดีในแง่ของความเร็วของการทำงานร่วมกัน เนื่องจากสามารถกำหนดนโยบายในการปฏิบัติงานให้สอดคล้องเป็นไปในทางเดียวกันได้ และสามารถควบคุมตรวจสอบการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบได้โดยง่าย ทั้งยังเป็นการแก้ปัญหาในด้านกำลังเจ้าหน้าที่และงบประมาณที่มีไม่เพียงพอด้วย แต่ปฏิเสธไม่ได้ว่าในการทำงานระหว่างหลายหน่วยงานนั้น หากมีการแบ่งขอบเขตของงานที่ไม่ชัดเจนและขาดการประสานงานที่ดีระหว่างกัน ย่อมเกิดปัญหาในการปฏิบัติงานที่ซ้ำซ้อนหรือโยนความรับผิดชอบกันได้ ดังนั้นการแบ่งงานที่กำหนดถึงขอบเขตงานที่รับผิดชอบที่ชัดเจน โดยให้แต่ละหน่วยงานของตนจัดตั้ง “หน่วยคุ้มครองพยาน” ขึ้นภายในหน่วยงาน เพื่อทำหน้าที่ประสานงานและให้ความคุ้มครองแก่พยานโดยเฉพาะ ก็จะทำให้แต่ละหน่วยงานสามารถทำงานไปได้อย่างราบรื่น ไม่ซ้ำซ้อนให้เสียเวลาและงบประมาณ ทั้งการมีตัวแทนของแต่ละหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมาร่วมเป็นคณะกรรมการพิจารณาในเรื่องการให้ความคุ้มครองและสิ้นสุดการคุ้มครองพยานก็จะทำให้การประสานงานเป็นไปอย่างราบรื่นและทราบถึงความสามารถของหน่วยงานนั้นๆ เพื่อเลือกใช้มาตรการที่เหมาะสม

เป็นที่ทราบกันดีว่าการคุ้มครองพยานมีวัตถุประสงค์ที่จะป้องกันและคุ้มครองพยานให้พ้นจากภยันตรายใดๆที่อาจเกิดขึ้นการมาเป็นพยาน ดังนั้นการรักษาความลับของพยานจึงเป็นเรื่องสำคัญที่ต้องคำนึงถึง เพราะหากมาตรการที่ใช้ในการคุ้มครองพยานไม่สามารถเก็บรักษาความลับต่างๆ ไม่ว่าจะชื่อ ที่อยู่ รูปภาพ หรือข้อมูลใดๆของพยานได้แล้ว อาจทำให้พยานหรือบุคคลในครอบครัวของพยานได้รับอันตรายจากฝ่ายที่เสียประโยชน์จากการเบิกความของพยานนั้นได้ และส่งผลให้การคุ้มครองพยานไม่บรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ เพื่อให้การคุ้มครองพยานสัมฤทธิ์ผล รัฐจึงได้กำหนดเรื่องการรักษาความลับของพยานไว้ในพระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ.2546 โดยกำหนดให้มีการปกปิดชื่อตัว ชื่อสกุล ที่อยู่ และภาพของพยาน หรือข้อมูลอย่างอื่นที่สามารถระบุตัวพยานได้ และหากพยานได้รับการคุ้มครองในมาตรการพิเศษ ข้อมูลต่างๆที่เกี่ยวกับการดำเนินการตามมาตรการพิเศษของพยานจะถูกรับเป็นความลับด้วยเช่นกัน แต่อาจมีการเปิดเผยข้อมูลนั้นได้ต่อเมื่อได้รับอนุญาตจากรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม หากผู้ใดเปิดเผยข้อมูลของพยานโดยไม่ได้รับอนุญาตและน่าจะเป็นเหตุให้พยานไม่ได้รับความปลอดภัย ผู้นั้นจะได้รับโทษทางอาญา

แต่ด้วยเหตุที่สำนักงานคุ้มครองพยานประสบข้อจำกัดทั้งในเรื่องจำนวนและความสามารถของบุคลากร การดำเนินการให้ความคุ้มครองพยานตามมาตรการต่างๆจึงต้องมีการประสานงานกับหน่วยงานอื่นของรัฐ และแจ้งข้อมูลของพยาน ไม่ว่าจะเป็นชื่อสกุล ที่อยู่ หรือภาพของพยานให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทราบ ในขั้นตอนนี้เองที่ข้อมูลของพยานอาจถูกเปิดเผยได้หากการรักษาความลับของแต่ละหน่วยงานมีมาตรฐานไม่เท่ากันหรือไม่เป็นไปตามนโยบายเดียวกัน ดังนั้นการกำหนดมาตรฐานของข้อมูลที่จะให้แต่ละหน่วยงานรับรู้ รวมถึงการกำหนดตัวบุคคลผู้รับผิดชอบ โดยนำ “ระเบียบว่าด้วยการรักษาความลับของทางราชการ พ.ศ. 2544” มาบังคับใช้ จึงเป็นสิ่งที่ต้องจัดให้มีเพื่อสร้างมาตรฐานในการเก็บรักษาความลับให้เป็นอย่างเดียวกันและป้องกันมิให้ข้อมูลของพยานรั่วไหล โดยต้องมีการคัดเลือกผู้ที่จะเข้าถึงข้อมูลของพยาน การจัดชั้นความลับของข้อมูลพยานในแต่ละหน่วยงาน และการส่งและรับข้อมูลระหว่างหน่วยงาน

ในส่วนการคัดเลือกผู้ที่จะเข้าถึงข้อมูลนั้น ควรกำหนดให้ผู้บังคับบัญชาหรือหัวหน้าของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองพยานเป็นผู้คัดเลือกบุคคล โดยกำหนดให้เข้าถึงข้อมูลเฉพาะเรื่องที่ได้รับมอบหมายเท่านั้น และในกรณีที่ต้องมีการใช้มาตรการพิเศษอาจมีการตรวจสอบประวัติและความประพฤติของบุคคลนั้นเพิ่มเติมเพื่อให้เกิดความมั่นใจว่าบุคคลที่จะทราบถึงข้อมูลของพยานจะเป็นผู้รักษาความลับได้อย่างดี¹² และในการตรวจสอบประวัติและความประพฤตินี้

¹² ระเบียบว่าด้วยการรักษาความลับของทางราชการ พ.ศ. 2544 ข้อ 8 และข้อ 9

อาจขอความร่วมมือจากองค์การรักษาความปลอดภัย¹³ ให้ช่วยดำเนินการให้ได้

ส่วนการจัดชั้นความลับของข้อมูลพยาน ควรมีการกำหนดให้ผู้บังคับบัญชาหรือหัวหน้าของหน่วยงานที่เกี่ยวกับการคุ้มครองพยานเป็นผู้จัดชั้นความลับของข้อมูลพยานว่าเป็นข้อมูลในชั้นลับ (CONFIDENTIAL) ชั้นลับมาก (SECRET) หรือชั้นลับที่สุด (TOP SECRET)¹⁴ ทั้งนี้โดยพิจารณาถึงพฤติการณ์ของตัวพยานและความร้ายแรงของคดีประกอบกัน เพื่อให้มีการดำเนินการรักษาความลับของพยานอย่างเหมาะสม

สำหรับในส่วนที่ 3 คือ การส่งและรับข้อมูลระหว่างหน่วยงาน ควรนำคอมพิวเตอร์ เครือข่ายคอมพิวเตอร์ภายในองค์กร (Intranet) และเครือข่ายคอมพิวเตอร์ภายนอกองค์กร (Internet) มาอำนวยความสะดวกแทนการบรรจุของหรือภาชนะที่บ่งแสงสองชั้นตามระเบียบปฏิบัติทั่วไป นอกจากนี้การกำหนดให้เข้าถึงข้อมูล (Data Access Security) ควรระบุตัวผู้เข้าถึงข้อมูลและการพิสูจน์ตัวตนจริงของผู้ใช้นั้นไว้โดยเฉพาะ และกำหนดให้มีการใช้กุญแจล็อกหรือรหัสลับ/รหัสผ่านในการผ่านเข้าระบบเพื่อป้องกันการโจรกรรมข้อมูลทางคอมพิวเตอร์ และป้องกันมิให้ผู้ที่ไม่มีส่วนเกี่ยวข้องเข้ามาล่วงรู้ข้อมูลของพยาน เพื่อให้การจัดเก็บข้อมูล การติดต่อสื่อสาร การหาข่าวสารข้อมูล และการแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างหน่วยงานเป็นไปโดยรวดเร็ว ถูกต้อง และไม่สูญหายระหว่างทาง ซึ่งในปัจจุบันกระทรวงยุติธรรมได้จัดทำแผนแม่บทเทคโนโลยีสารสนเทศขึ้นเพื่อเป็นกรอบและแนวทางในการนำเทคโนโลยีสารสนเทศเข้าใช้ภายในองค์กรของกระทรวงยุติธรรม รวมทั้งกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพด้วย โดยปีงบประมาณ 2547 ที่ผ่านมา กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพได้รับอนุมัติงบประมาณมาแล้วจำนวน 5,000,000 บาท

4.2.1.2 งบประมาณ

การดำเนินการต่างๆ เพื่อให้ความคุ้มครองแก่พยานนั้น จำต้องมีปัจจัยทางการเงินเข้ามาสนับสนุนการดำเนินงาน แต่งบประมาณที่จะนำมาใช้จ่ายในส่วนนี้ก็กลับมีไม่เพียงพอ เนื่องจากเจ้าพนักงานตำรวจหรือพนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบจะได้รับเงินจำนวนหนึ่งที่เรียกว่า “ค่าทำสำนวน” ในอัตราสูงสุดไม่เกิน 1,500 บาท ต่อ 1 สำนวนคดี เพื่อนำมาใช้จ่ายในการสอบสวน และรวบรวมพยานหลักฐานทั้งหมด ในกรณีที่มิได้ใช้จ่ายเกินกว่าค่าทำสำนวนที่ได้รับ เจ้าพนักงานตำรวจหรือพนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบจะต้องสำรองเงินของตนจ่ายแทนไปก่อนแล้วจึงมาทำ

¹³ เรื่องเดียวกัน, ข้อ 11

¹⁴ เรื่องเดียวกัน, ข้อ 12 ถึงข้อ 15

เรื่องเบิกค่าใช้จ่ายคืนภายหลัง เห็นได้ว่าจำนวนเงินดังกล่าวมีจำนวนน้อยมากเมื่อเทียบกับค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นจากการทำสำนวนตามปกติและอาจไม่มีเหลือให้นำมาใช้จ่ายในงานด้านอื่นๆ ดังนั้นหากการดูแลและติดตามพยานทำให้ต้องมีค่าใช้จ่ายเกิดขึ้น เจ้าพนักงานตำรวจหรือพนักงานสอบสวน ผู้รับผิดชอบจะต้องออกค่าใช้จ่ายนั่นเอง ซึ่งในบางกรณีอาจต้องดูแลไปถึงบุคคลในครอบครัวของพยานยอมทำให้ค่าใช้จ่ายในส่วนนี้มีมากขึ้นตามไปด้วย เพื่อเป็นการลดภาระค่าใช้จ่ายในส่วนนี้ เจ้าพนักงานตำรวจหรือพนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบจึงให้พยานพักอาศัยอยู่ที่บ้านของพยานเองและใช้วิธีโทรศัพท์ติดต่อกับพยานแทนการดูแลและติดตามพยาน โดยวิธีอื่น เมื่อในทางปฏิบัติเกิดปัญหาเช่นนี้ แม้เจ้าพนักงานตำรวจหรือพนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบจะตั้งใจและทุ่มเทในการดูแลและติดตามพยานมากเท่าใดก็ตาม ก็ย่อมเกิดปัญหาขึ้นได้ประการหนึ่งที่ทำให้การได้ตัวพยานมาเบิกความไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร

เพื่อแก้ไขให้การดำเนินการคุ้มครองพยานของเจ้าพนักงานตำรวจหรือเจ้าหน้าที่อื่นที่สำนักงานคุ้มครองพยานขอความร่วมมือเป็นไปอย่างคล่องตัวและบังเกิดผลขึ้นได้จริง รัฐโดยกระทรวงยุติธรรมจึงได้กำหนดการเบิกจ่ายค่าใช้จ่ายในการคุ้มครองพยานทั้งมาตรการทั่วไปและมาตรการพิเศษให้แก่เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงาน ได้ตามที่ “ระเบียบกระทรวงยุติธรรมว่าด้วยค่าตอบแทนและค่าใช้จ่ายแก่พยาน สามี กริยา ผู้บุพการี ผู้สืบสันดานของพยาน หรือบุคคลอื่นที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับพยานในคดีอาญา พ.ศ.2547” กำหนด ดังนี้

- ค่าที่พักอาศัยตามที่จ่ายจริงแต่ไม่เกินห้องละ 800 บาท ต่อวัน หากเป็นการคุ้มครองตามมาตรการพิเศษ จะมีการจ่ายค่าที่พักอาศัยตามที่จ่ายไปจริงในอัตราพอสมควร
- ค่าดำเนินการของเจ้าหน้าที่ที่ต้องใช้ระยะเวลาไม่ต่ำกว่า 12 ชั่วโมงในอัตราเหมาจ่ายคนละ 200 บาท ต่อวัน
- ค่าใช้จ่ายในการปกปิดชื่อตัว ชื่อสกุล ที่อยู่ ภาพ หรือข้อมูลของพยาน พยาน ค่าใช้จ่ายในการประสานงานงานกับหน่วยงานอื่นเพื่อเปลี่ยนชื่อสกุล และหลักฐานทางทะเบียนของพยาน ค่าใช้จ่ายในการจัดหาอาชีพหรือการศึกษาอบรม ค่าใช้จ่ายในการช่วยเหลือเรียกร้องสิทธิที่พยานพึงได้รับ และค่าใช้จ่ายเพื่อการดำเนินการใดๆ ให้พยานได้รับความช่วยเหลือหรือได้รับความคุ้มครอง ให้จ่ายเท่าที่ใช้จ่ายจริง

เห็นได้ว่าระเบียบกระทรวงยุติธรรมดังกล่าวกำหนดในเรื่องการจ่ายค่าใช้จ่ายให้แก่เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติเพื่อเป็นงบประมาณให้มีการดำเนินการคุ้มครองพยานเป็นไปโดยสะดวกมากขึ้น แต่อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาถึงหลักเกณฑ์และขั้นตอนการขอเบิกจ่ายค่าใช้จ่ายแล้ว พบว่าเป็นการขอเบิกจ่ายหลังจากมีการใช้มาตรการคุ้มครองพยานไปแล้ว คือ การให้สำนักงานคุ้มครองพยาน สำนักงานตำรวจแห่งชาติ หรือหน่วยงานอื่นๆ ที่ให้การคุ้มครองพยานต้องออกเงินทรองจ่ายไปก่อนแล้วจึงมาดำเนินการขอเบิกจ่ายในภายหลัง ด้วยมุ่งเน้นให้สามารถตรวจสอบการใช้จ่ายที่แท้จริงได้ ซึ่งในจุดนี้อาจเกิดปัญหาในทางปฏิบัติได้ว่าสำนักงานคุ้มครองพยาน สำนักงานตำรวจแห่งชาติ หรือหน่วยงานอื่นนั้นจะมีเงินเพียงพอสำรองจ่ายก่อนหรือไม่ เพราะเป็นที่ทราบกันดีว่าค่าใช้จ่ายในการคุ้มครองพยานนั้นมีมากกว่างบประมาณที่ได้รับจากรัฐ หากมีเงินไม่มากพอในการสำรองจ่ายก็อาจส่งผลกระทบต่อการทำงานของคุ้มครองพยานได้ และเกิดคำถามขึ้นว่าจะต้องดำเนินการสรรหาหรือระดมเงินทุนจากที่ใดเพื่อนำมาใช้จ่ายให้การดำเนินงานไม่สะดุด ดังนั้นเพื่อแก้ปัญหาในเรื่องนี้จึงเกิดมีแนวคิดที่จะจัดตั้งกองทุนของสำนักงานคุ้มครองพยานขึ้นเพื่อใช้ในการบริหารงาน และจัดสรรค่าใช้จ่ายของตนเอง

ด้วยลักษณะงานและหน้าที่ของสำนักงานคุ้มครองพยานไม่ได้เกี่ยวข้องกับการยึดหรือริบทรัพย์สินเหมือนกับสำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด (ป.ป.ส.) หรือสำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน (ป.ป.ง.) จึงทำให้สำนักงานคุ้มครองพยาน ไม่มีแหล่งเงินทุนของตนเพื่อใช้ดำเนินการ แต่อย่างไรก็ตามมีแนวทางที่น่าสนใจในการนำเรื่องวิธีการเพื่อความปลอดภัยเกี่ยวกับการประกันทรัพย์¹⁵ ตามประมวลกฎหมายอาญา มาปรับใช้ในการนี้ได้ กล่าวคือ ในกรณีปรากฏต่อศาลในการพิจารณาคดีตามข้อเสนอของพนักงานอัยการว่าผู้ใดจะก่อเหตุร้ายให้เกิดอันตรายแก่บุคคลหรือทรัพย์สินของผู้อื่น ถ้าศาลไม่ลงโทษแต่มีเหตุเชื่อว่าคุณฟ้องนั้นจะก่อเหตุร้าย ศาลมีอำนาจสั่งให้ผู้นั้นทำทรัพย์เป็นเงิน ไม่เกินกว่า 5,000 บาท ว่าผู้นั้นจะไม่ก่อเหตุร้ายภายในระยะเวลาที่ศาลกำหนด แต่ไม่เกิน 2 ปี หากมีการทำผิดทรัพย์ บิน ศาลมีอำนาจสั่งให้ผู้นั้นชำระเงินจำนวนที่ทำทรัพย์นั้นไว้ได้

ดังนั้นเพื่อให้สอดคล้องและเหมาะสมกับการนำไปใช้ในการคุ้มครองพยาน หากพนักงานอัยการเห็นว่าจำเลยหรือบุคคลใดอาจไปทำร้ายหรือข่มขู่คุกคามพยาน อาจขอให้ศาลเรียกจำเลยหรือบุคคลนั้นมาทำทรัพย์ว่าจะไม่ก่อเหตุร้ายกับพยาน หากจำเลยหรือบุคคลนั้นทำผิดทรัพย์ บิน ก็ให้ริบเงินนั้นเสีย แต่ทั้งนี้ควรแก้ไขจำนวนเงินที่ทำทรัพย์ บิน จาก “ไม่เกิน 5,000 บาท” เป็น “ไม่ต่ำกว่า 5,000 บาท” เพื่อให้มีจำนวนเงินสูงขึ้น ผู้ทำทรัพย์ บิน จะได้เกิดความตระหนักว่าอาจ

¹⁵ ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 46 และ มาตรา 47

ถูกริบเงินดังกล่าวได้หากทำผิดทัณฑ์บน และให้มีข้อตกลงว่าเงินที่ริบเพราะการจะไปทำร้ายคุกคาม พยานนี้ให้ตกเป็นเป็นของสำนักงานคุ้มครองพยาน เพื่อให้สำนักงานคุ้มครองพยานนำเงินไปใช้ใน กิจการคุ้มครองพยานตามความจำเป็นและสมควรได้

4.2.2 ปัญหาในเชิงกฎหมาย

4.2.2.1 การให้ความร่วมมือของพยาน

อุปสรรคนี้เกิดขึ้นจากตัวพยาน โดยตรงที่มีความรู้สึว่าการไปให้ข้อเท็จจริงต่อเจ้าพนักงานรัฐต้องทำให้พยานเกิดความลำบาก ไม่ว่าจะเป็นการตกอยู่ในภาวะเสี่ยงภัยอันตรายจากการ ถูกข่มขู่หรือทำร้ายอันเนื่องมาจากการเปิดเผยตัวและที่อยู่ การสูญเสียเวลาและรายได้จากการต้อง หยุดประกอบอาชีพเพื่อมาเป็นพยาน โดยที่รัฐยังไม่มีมาตรการใดๆที่จะสร้างความเชื่อมั่นให้แก่ พยานได้ว่าจะได้รับความปลอดภัยหรือสามารถชดเชยการสูญเสียต่างๆที่อาจเกิดขึ้น แต่การระ ดังกล่าวกลับตกอยู่ในความรับผิดชอบของเจ้าพนักงานตำรวจแต่หน่วยงานเดียวที่ดำเนินการไปตาม กำลังที่มีอยู่ นอกจากนี้ในกรณีที่พยานได้รับทรัพย์สินหรือได้รับผลประโยชน์จากผู้กระทำความผิด ก็ถือเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้พยานไม่ให้ความร่วมมือกับรัฐเช่นกัน เนื่องจากเมื่อเปรียบเทียบ ภัยอันตรายที่อาจได้รับทั้งการถูกข่มขู่ทำร้ายและฆ่า กับจำนวนเงินที่ได้ตอบแทนโดยตัวพยานไม่ต้อง เสี่ยงภัยแล้ว พยานส่วนมากมักเลือกที่จะรับเงินหรือผลประโยชน์นั้นมากกว่า เพราะพยานได้รับ ทรัพย์สินที่เป็นสิ่งจับต้องได้จริงและไม่ต้องถูกคุกคามทำร้าย ในขณะที่การไปเป็นไปพยานให้แก่ รัฐกลับได้รับแต่เพียงคำว่า “พลเมืองดี” โดยไม่มีมาตรการใดให้ความคุ้มครองความปลอดภัย ทั้ง การทำหน้าที่พยานให้แก่รัฐนั้นถือเป็นจิตสำนึกของแต่ละบุคคลนั่นเอง หากไม่มาแสดงตนว่ารู้เห็น การกระทำความผิดก็ไม่มียกกฎหมายใดๆลงโทษ เว้นแต่เป็นกรณีที่แสดงตนว่าเป็นพยานแล้วและ ต่อมาพนักงานสอบสวนหรือศาลได้มีหมายเรียกให้มาเป็นพยานแต่บุคคลนั้นขัดขืน ก็จะมี ความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา* ด้วยเหตุต่างๆนี้ จึงเป็นผลทำให้บุคคลที่รู้เห็นข้อเท็จจริงของการ กระทำความผิดมักปฏิเสธการมาเป็นพยานและมีหลายกรณีที่พยานไม่แสดงตนหรือพยานกลับ คำให้การในชั้นศาลภายหลังจึงทำให้สำนวนการสอบสวนของเจ้าพนักงานตำรวจขาดน้ำหนักใน การพิสูจน์ความผิดอันเนื่องมาจากไม่มีประจักษ์พยานหรือพยานแวดล้อมกรณีที่น่าไปสู่การนำตัว ผู้กระทำความผิดมาลงโทษและส่งผลให้ศาลยกฟ้องโจทก์ในที่สุด

* เรื่องเดียวกัน, มาตรา 168 และ 170 นอกจากนี้หากพยานที่ได้รับหมายเรียกให้ไปเบิก ความโดยชอบแล้วจงใจไม่ไปศาลอาจถูกศาลออกหมายจับและกักขังไว้จนกว่าจะได้เบิกความตาม ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 111(2)

จากปัญหาและอุปสรรคข้างต้น เมื่อศึกษาพระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ.2546 แล้ว ปรากฏว่ารัฐได้มีการกำหนดมาตรการต่างๆ เพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าว ซึ่งเป็นไปทำนองเดียวกันกับมาตรการที่ประเทศฟิลิปปินส์กำหนดให้แก่พยานที่เข้าร่วม “โครงการคุ้มครองความปลอดภัยและผลประโยชน์ของพยานบุคคลในคดีอาญา” (The Witness Protection, Security and Benefit Program) เช่นกัน มาตรการดังกล่าวประกอบไปด้วย

(ก) ในกรณีที่พยานต้องเสี่ยงภัยอันตรายจากการถูกข่มขู่หรือทำร้ายอันเนื่องมาจากการเปิดเผยตัวและที่อยู่ รัฐได้กำหนดการให้ความคุ้มครองแก่พยานหลายระดับขึ้นอยู่กับความร้ายแรงของการเสี่ยงภัยและความยินยอมของพยาน กล่าวคือ

- การให้พยานพักอาศัยอยู่ที่บ้านของพยานเอง โดยมีการติดตั้งตู้แดงไว้ที่หน้าบ้านของพยานเพื่อให้เจ้าพนักงานตำรวจคอยแวะเวียนมาสอบถามและตรวจตราความปลอดภัยเป็นระยะๆ หรือ โดยจัดให้มีเจ้าหน้าที่ตำรวจหรือเจ้าหน้าที่อื่นที่มีกองกำลังติดอาวุธ เช่น ทหาร หรือ กองอาสารักษาดินแดง เป็นต้น คอยติดตามดูแลแบบประชิดตัวตลอด 24 ชั่วโมง

- การนำตัวพยานให้ย้ายไปพักอาศัยอยู่ในสถานที่ปลอดภัย โดยมีเจ้าหน้าที่ตำรวจหรือเจ้าหน้าที่อื่น ๆ คอยดูแลอย่างใกล้ชิด ในกรณีจำเป็นอาจรวมไปถึงบุคคลในครอบครัวของพยานด้วย หรือการเปลี่ยนชื่อตัว ชื่อสกุล และหลักฐานทางทะเบียนของพยาน เพื่อให้ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับพยานเป็นความลับ

อย่างไรก็ตาม ในกรณีของการจัดให้พยานย้ายที่อยู่หรือการเปลี่ยนชื่อตัว ชื่อสกุล และหลักฐานทางทะเบียนของพยานนั้น อาจเกิดปัญหาต่อพยานในด้านการปรับตัวได้ เนื่องจากพื้นฐานการดำรงชีวิตของคนไทยไม่ชอบการโยกย้ายถิ่นที่อยู่และยึดติดกับสภาพครอบครัวใหญ่ที่ต้องติดต่อกับญาติพี่น้องอย่างสม่ำเสมอ การต้องเปลี่ยนสภาพแวดล้อมในชีวิตประจำวันอาจทำให้พยานเกิดความลำบากในการปรับตัว ทั้งหากต้องมีการเปลี่ยนแปลงอาชีพ ย่อมทำให้พยานเกิดความยุ่งยากเป็นทวีคูณ และในกรณีที่พยานถูกเปลี่ยนชื่อตัว ชื่อสกุล และหลักฐานทางทะเบียนอื่นๆ นั้น แม้จะเป็นมาตรการที่กำหนดขึ้นเพื่อให้พยานได้รับความปลอดภัยอย่างสูงสุด แต่ในทางกลับกันก็ทำให้พยานเกิดปัญหาในการทำนิติกรรมหรือการจัดการทรัพย์สินของพยานในชื่อสกุลเดิมเช่นกัน ทั้งในกรณีสภาพบุคคลของพยานตามชื่อสกุลเดิมจะถือว่าถึงแก่ความตายตามกฎหมายหรือไม่ หากถือว่าถึงแก่ความตาย ภาระหนี้สินของพยานจะมีการจัดการอย่างไร หากภายหลังการคุ้มครองพยานสิ้นสุดลงและพยานประสงค์จะกลับคืนสภาพเดิม จะถือว่าบุคคลที่ถือว่าถึงแก่ความตายไปแล้วกลับเป็นบุคคลตามเดิมและมีสิทธิหน้าที่ตามกฎหมายของพยานต่อทรัพย์สินของตนตามเดิมหรือไม่ ซึ่ง

ปัญหาทั้ง 2 ประการดังกล่าวเป็นปัญหาที่ผู้เกี่ยวข้องต้องพิจารณาอย่างรอบคอบและทำการศึกษาเพื่อหาทางออกในการจัดการต่อไป

จากการศึกษามาตรการคุ้มครองพยานตามที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ.2546 แล้วพบว่ากรณีที่พยาน สามี ภริยา ผู้บุพการี ผู้สืบสันดานของพยาน หรือบุคคลอื่นที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับพยานจะได้รับการคุ้มครองความปลอดภัยไม่ว่าจะเป็นมาตรการทั่วไปตามมาตรา 6-7 หรือมาตรการพิเศษตามมาตรา 9 และมาตรา 11 ก็ตาม จำต้องอาศัยความยินยอมของบุคคลดังกล่าวด้วย เนื่องจากมาตรการคุ้มครองพยานบางประการเป็นการจำกัดสิทธิและเสรีภาพของพยานในการดำรงชีพ การเลือกถิ่นที่อยู่ และการประกอบอาชีพตามที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย หมวด 3 สิทธิและเสรีภาพของชนชาวไทยกำหนด¹⁶ ด้วยเงื่อนไขของการได้รับความยินยอมดังกล่าว หากเกิดกรณีเร่งด่วนหรือบุคคลดังกล่าวตกอยู่ในภาวะที่ไม่อาจให้ความยินยอมได้ เช่น พยานถูกทำร้ายได้รับอันตรายสาหัสและยังไม่รู้สึกตัว ดังนี้ มาตรการคุ้มครองพยานก็ไม่อาจนำมาใช้แก่พยานหรือสามี ฯ ของพยานได้ ย่อมเป็นอุปสรรคต่อการสัมฤทธิ์ผลของการคุ้มครองพยานเช่นกัน เพื่อขจัดอุปสรรคดังกล่าว ผู้เขียนเห็นว่าควรมีการเพิ่มเติมเงื่อนไขในการให้ความยินยอมของบุคคลที่จะขอการคุ้มครองความปลอดภัย โดยกำหนดให้สามี ภริยา ผู้บุพการี ผู้สืบสันดานของพยาน หรือบุคคลอื่นที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับพยานหรือของบุคคลดังกล่าวสามารถแสดงความสามารถในการขอรับการคุ้มครองจากรัฐแทนได้ หากเกิดกรณีที่บุคคลที่จะขอรับการคุ้มครองความปลอดภัยตกอยู่ในภาวะที่ไม่อาจให้ความยินยอมได้ โดยรัฐจะดำเนินการให้ความคุ้มครองแก่บุคคลที่จะขอรับการคุ้มครองความปลอดภัยไปก่อนตามมาตรการที่จำเป็นและเหมาะสม และเมื่อบุคคลที่จะขอรับการคุ้มครองความปลอดภัยกลับมาอยู่ในภาวะปกติที่สามารถให้ความยินยอมได้แล้ว รัฐจะสอบถามความประสงค์ของบุคคลที่จะขอรับการคุ้มครองความปลอดภัยอีกครั้งว่ายินยอมในการเข้ารับการคุ้มครองหรือไม่ หากยินยอมก็จะดำเนินการคุ้มครองต่อไป แต่หากไม่ยินยอมก็ให้ถือว่าการคุ้มครองที่ผ่านมาเป็นอันสิ้นสุดลง

(ข) ในกรณีที่พยานต้องสูญเสียเวลาและรายได้จากการหยุดประกอบอาชีพ หรือพยานต้องเสียชีวิต ได้รับบาดเจ็บ หรือได้รับความเสียหายใดๆจากการมาเป็นพยาน รัฐได้กำหนดมาตรการเพื่อชดเชยการสูญเสียดังกล่าวไว้ โดยออก “ระเบียบกระทรวงยุติธรรมว่าด้วยค่าตอบแทนและค่าใช้จ่ายแก่พยาน สามี ภริยา ผู้บุพการี ผู้สืบสันดานของพยาน หรือบุคคลอื่นที่มี

¹⁶ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 มาตรา 29, มาตรา 34-36, และมาตรา 50
แหล่งที่มา : www.local.moi.go.th/law1.htm.

ความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับพยานในคดีอาญา พ.ศ.2547” ขึ้นเพื่อรองรับการใช้มาตรการดังกล่าว และเพื่อเป็นหลักเกณฑ์ในการจ่ายค่าตอบแทนและค่าใช้จ่ายต่างๆ ดังนี้

- การจ่ายค่าตอบแทนในการมาเบิกความครั้งละ 200 บาท หรือครั้งละ 500 บาท ตามแต่ละกรณี

- ในกรณีที่พยานต้องย้ายที่อยู่และลาออกจากงาน จะมีการจัดหาที่พักพร้อมทั้งจัดหาอาชีพและให้การศึกษาตามสมควรให้แก่พยาน โดยมีการจ่ายค่าที่พัก ค่าอาหารเครื่องคี่ม และค่าเลี้ยงชีพให้แก่พยานหรือบุคคลที่อยู่ในความอุปการะเลี้ยงดูของพยาน ตามอัตราที่กำหนด

- ในกรณีที่พยานต้องเสียชีวิตหากมาเป็นพยาน ทายาทของพยานจะได้รับค่าตอบแทน ค่าจัดการศพ ค่าขาดไร้อุปการะเลี้ยงดู และบุตรโดยชอบด้วยกฎหมายของพยานจะได้รับค่าอุปการะด้านการศึกษาอีกด้วย ตามอัตราที่กำหนด

- ในกรณีที่พยานต้องได้รับบาดเจ็บ จะมีการจ่ายค่าใช้จ่ายในการรักษาพยาบาล ค่าฟื้นฟูสมรรถภาพทางร่างกายและจิตใจ รวมทั้งจ่ายค่าขาดประโยชน์ทำมาหาได้ระหว่างรักษาพยาบาล และค่าเสียหายอื่นๆ ตามอัตราที่กำหนด

- ในกรณีที่พยานต้องเสียหายแก่ชื่อเสียงหรือทรัพย์สินหรือสิทธิอย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งเป็นผลโดยตรงจากการเจตนากระทำความผิดอาญา จะได้รับค่าตอบแทนตามที่ประเมินได้แต่ไม่เกิน 50,000 บาท

นอกจากนี้ยังพบว่าพระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ.2546 ดังกล่าวได้กำหนดหลักเกณฑ์เพื่อรองรับสิทธิของพยานตามที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มาตรา 244 กำหนด กล่าวคือ มีการกำหนดมาตรการคุ้มครองพยานในหมวดที่ 1-2 (มาตรา 6-12) และกำหนดค่าตอบแทนและค่าใช้จ่ายที่จำเป็นและสมควรในหมวดที่ 4 (มาตรา 15-19) ทั้งพระราชบัญญัติดังกล่าวยังมุ่งที่ให้ความสำคัญต่อสิทธิของพยานเพิ่มมากขึ้น โดยรองรับสิทธิของพยานว่าแม้พยานได้รับสิทธิหรือประโยชน์ใดๆตามพระราชบัญญัตินี้แล้วก็ตาม แต่หากพยานมี

สิทธิได้รับสิทธิหรือประโยชน์ตามกฎหมายอื่น พยานก็มีสิทธิที่จะได้รับตามกฎหมายอื่นนั้นอีก¹⁷ เช่น กรณีพยานมาเบิกความต่อศาลพยานจะได้รับค่าตอบแทนจากการมาเบิกความต่อศาลตามระเบียบกระทรวงยุติธรรมว่าด้วยค่าตอบแทนและค่าใช้จ่ายแก่พยาน สามมี ภริยา ผู้บุพการี ผู้สืบสันดานของพยาน หรือบุคคลอื่นที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับพยานในคดีอาญา พ.ศ.2547 ข้อ 6-8 และพยานยังมีสิทธิได้รับค่าพาหนะเดินทางตามที่กำหนดไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 256 และ 257 อีกด้วย* หรือกรณีพยานได้รับอันตรายจากการมาให้ถ้อยคำหรือเบิกความ พยานจะได้รับค่าตอบแทนความเสียหายดังกล่าวตามระเบียบกระทรวงยุติธรรมว่าด้วยค่าตอบแทนและค่าใช้จ่ายแก่พยาน สามมี ภริยา ผู้บุพการี ผู้สืบสันดานของพยาน หรือบุคคลอื่นที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับพยานในคดีอาญา พ.ศ.2547 ข้อ 10, 18 และพยานยังมีสิทธิได้รับค่าสินไหมทดแทนจากผู้กระทำละเมิดตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 420, 443-447 อีกด้วย เป็นต้น

แต่อย่างไรก็ตาม หลักเกณฑ์ต่างๆที่รัฐกำหนดขึ้นล้วนเป็นวิธีปฏิบัติต่อตัวพยานเพื่อให้พยานได้รับความปลอดภัยในระหว่างรอเวลามาให้ข้อเท็จจริงแก่รัฐและได้รับการเยียวยาจากความเสียหายที่เกิดขึ้น แต่กลับไม่ได้กำหนดถึงสิทธิของพยานในเรื่องการได้รับการปฏิบัติที่เหมาะสม และสิทธิของพยานในชั้นพิจารณาความไว้ ทั้งที่เมื่อพิจารณากระบวนการยุติธรรมให้ถ่องแท้แล้วพบว่า บุคคลที่ได้รับความเดือดร้อนจากการกระทำความผิด คือ “ผู้เสียหาย” ที่จะต้องมาเป็นพยานให้แก่รัฐ และพยานอาจเกิดความรู้สึกไม่ดีต่อการปฏิบัติของเจ้าหน้าที่รัฐหรือเกิดความหวาดกลัวกับภัยอันตรายที่อาจเกิดขึ้นในชั้นพิจารณาความได้

ในกรณีของการกำหนดให้พยานได้รับการปฏิบัติที่เหมาะสมนั้น พยานถือเป็นผู้ที่มาให้ข้อเท็จจริงแก่รัฐ การให้เกียรติแก่พยานในการดำเนินการต่างๆ เช่น การตรงต่อเวลาหรือการซักถามพยานด้วยกิริยาและถ้อยคำสุภาพ จึงเป็นสิ่งที่พึงกระทำต่อพยาน และที่สำคัญในชั้นของการตรวจตัวหรือสอบคำให้การพยานซึ่งเป็นผู้เสียหายหญิงในชั้นสอบสวนในคดีเกี่ยวกับเพศนั้นจำต้องกระทำโดยพนักงานหรือผู้สอบสวนซึ่งเป็นหญิง อันจะทำให้พยานไม่ต้องอับอายกับสิ่งที่เกิดขึ้นกับ

¹⁷ พระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ.2546 , มาตรา ๔ การเรียกร้องหรือการได้มาซึ่งสิทธิหรือประโยชน์ตามพระราชบัญญัตินี้ไม่เป็นการตัดสิทธิหรือประโยชน์ที่พยานพึงได้รับตามกฎหมายอื่น

* ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 256 และ 257 กำหนดให้พยานโจทก์ในคดีอาญาซึ่งโจทก์ขอให้ศาลออกหมายเรียกมาเบิกความมีสิทธิได้รับเพียงค่าพาหนะเดินทาง แต่ไม่มีสิทธิได้รับค่าป่วยการพยาน อย่างเช่นพยานในคดีแพ่ง

คนและยังเป็นการเคารพศักดิ์ศรีของหญิงไม่ให้ต้องถูกดูหมิ่นเหยียดหยามอีกด้วย ซึ่งกรณีนี้ผู้เขียนเห็นว่าควรมีการนำไปบัญญัติเพิ่มเติมไว้ให้ชัดเจนในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 132 และมาตรา 133 ว่าการตรวจตัวผู้เสียหายซึ่งเป็นหญิง ต้องให้เจ้าพนักงานหญิงเป็นผู้ตรวจ และในการถามคำให้การผู้เสียหายในคดีความผิดเกี่ยวกับเพศ ต้องให้พนักงานสอบสวนหญิงเป็นผู้ถามปากคำ

ส่วนกรณีของการกำหนดสิทธิของพยานในชั้นพิจารณาความนั้น รัฐควรให้ความสำคัญด้วยเช่นกัน เนื่องจากพยานอาจรู้สึกหวาดกลัวกับภัยอันตรายที่อาจเกิดขึ้นในชั้นพิจารณาความได้ ไม่ว่าจะเป็นการที่พยานต้องเสี่ยงภัยจากการปล่อยชั่วคราวผู้ต้องหาหรือจำเลย หรือการเผชิญหน้าระหว่างพยานและผู้ต้องหาหรือจำเลยในกระบวนการยุติธรรม ซึ่งในกรณีของการเสี่ยงภัยจากการปล่อยชั่วคราวผู้ต้องหาหรือจำเลยนั้น แม้พระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546 จะไม่ได้กำหนดสิทธิของพยานในเรื่องดังกล่าวก็ตาม แต่เมื่อพิจารณาพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 22) พ.ศ.2547¹⁸ แล้ว พบว่ารัฐได้กำหนดให้พยานที่อาจได้รับอันตรายหรือเกิดความเสียหายอันเนื่องมาจากการปล่อยชั่วคราวผู้ต้องหาหรือจำเลย มีสิทธิคัดค้านหรือโต้แย้งการปล่อยชั่วคราวนั้นได้ โดยกำหนดเพิ่มเติมไว้ในอนุ (7) ของมาตรา 108 ที่บัญญัติว่า “ ในกรณีที่ผู้ต้องหาหรือจำเลยต้องขังตามหมายศาล ถ้ามีคำคัดค้านของพนักงานสอบสวน พนักงานอัยการ โจทก์หรือผู้เสียหายแล้วแต่กรณี ศาลพึงรับประกอบการวินิจฉัยได้” เท่ากับเป็นการให้พยาน(ผู้เสียหาย) ซึ่งถูกกระทบต่อสิทธิส่วนบุคคลของตนได้มีโอกาสที่จะแสดงทัศนคติเพื่อรักษาผลประโยชน์ของตนได้อันเป็นไปตามสิทธิของผู้เสียหายในกระบวนการยุติธรรมตามปณิญาว่าด้วยหลักความยุติธรรมขั้นพื้นฐานของเหยื่ออาชญากรรมและการใช้อำนาจโดยมิชอบ (DECLARATION OF BASIC PRINCIPLE OF JUSTICE FOR VICTIM OF CRIME AND ABUSE OF POWER)¹⁹ สำหรับกรณีของการเผชิญหน้าระหว่างพยานและผู้ต้องหาหรือจำเลยในกระบวนการยุติธรรมนั้น ผู้เขียนขอนำไปกล่าวไว้โดยละเอียดในข้อ 4.2.2.2

¹⁸ ราชกิจจานุเบกษา ฉบับกฤษฎีกา เล่ม 121 ตอนพิเศษ 79 ก หน้า 2 วันที่ 23 ธันวาคม 2547

¹⁹ ชาญเชาวน์ ไชยานุกิจ, “เหยื่ออาชญากรรม, การประนอมข้อพิพาทและกระบวนการยุติธรรม”, อัยการนิเทศ, พ.ศ.2539 เล่มที่ 58 ฉบับที่ 54 : 90.

4.2.2.2 การเผชิญหน้าระหว่างพยานและผู้ต้องหาหรือจำเลยในกระบวนการยุติธรรม

อย่างไรก็ตาม แม้จะมุ่งคุ้มครองพยานด้วยการรักษาข้อมูลของพยานไว้เป็นความลับเท่าใดก็ตาม แต่ปฏิเสธไม่ได้ว่าในชั้นสอบสวน พยานอาจต้องเผชิญหน้ากับผู้ต้องหาในการชี้ตัวผู้กระทำผิด หรือในชั้นพิจารณาของศาลต้องมีการพิจารณาและสืบพยานต่อหน้าจำเลย²⁰ เนื่องจากจำเลยต้องมีส่วนรับรู้การดำเนินการทั้งหลายในศาลเพื่อให้จำเลยมีโอกาสต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่ ทั้งก่อนการสืบพยานของโจทก์ โจทก์จำต้องแสดงพยานหลักฐานทั้งหมดที่จะนำสืบเพื่อพิสูจน์ความผิดของจำเลย จึงมีการเปิดเผยชื่อ สกุลและที่อยู่ของพยานในบัญชีระบุพยานและทำให้ตัวพยานต้องเผชิญหน้ากับจำเลยโดยตรงอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ โดยปกติบุคคลธรรมดาทั่วไปย่อมมีความหวาดกลัวเมื่อต้องมาพบหน้าบุคคลที่เคยทำร้ายตนและเกิดความประหม่าเมื่อต้องมาชี้ตัวหรือมาเบิกความที่ศาล ดังนั้นเมื่อต้องมาชี้ตัวผู้ต้องหาหรือมาเบิกความต่อหน้าจำเลยยิ่งทำให้พยานเกิดความหวาดกลัวขึ้นได้ ทั้งหากพยานเป็นผู้เสียหายในคดีย่อมมีความรู้สึกหวาดกลัวเพิ่มขึ้นเป็นพิเศษ เนื่องจากจำเลยต้องเผชิญหน้ากับบุคคลที่เคยทำร้ายตนมาก่อนและถูกคอยย้ำเรื่องราวที่แสนเจ็บปวดด้วยการบอกเล่าเหตุการณ์ที่ตนประสบมาซ้ำแล้วซ้ำเล่า เพื่อให้การคุ้มครองพยานสามารถดำเนินการได้อย่างเป็นระบบจึงไม่ควรคำนึงถึงแต่การคุ้มครองพยานภายนอกศาลเพียงอย่างเดียว แต่ควรให้ความสำคัญต่อจิตใจและความรู้สึกปลอดภัยของพยานในระหว่างที่เบิกความต่อศาลด้วย

การสร้างความรู้สึกปลอดภัยโดยหลีกเลี่ยงมิให้พยานต้องเผชิญหน้ากับจำเลยโดยตรงนี้อาจทำให้เกิดขึ้นได้โดยการนำบทบัญญัติในเรื่องของการสอบสวนพยานที่เป็นเด็ก การชี้ตัวบุคคลของพยานเด็ก และการสืบพยานเด็กตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 133 ทวิ มาตรา 133 ตริ และมาตรา 172 ตริ มาปรับใช้ เนื่องด้วยการสอบสวนพยานที่เป็นเด็ก การชี้ตัวบุคคลของพยานเด็ก และการสืบพยานเด็กมีแนวความคิดว่าพยานที่เป็นเด็กมีข้อจำกัดในเรื่องความอ่อนเยาว์และอ่อนด้อยทางวุฒิภาวะ ตลอดจนขาดประสบการณ์ในการศึกษาและการเรียนรู้ชีวิต เมื่อต้องเข้าสู่กระบวนการพิจารณาที่เป็นทางการ และต้องเผชิญหน้ากับจำเลยหรือบุคคลที่ทำร้ายตนอีกครั้ง เด็กย่อมตกใจและหวาดกลัวจนไม่อาจชี้ตัวหรือสับสนจนไม่อาจเบิกความให้รู้เรื่อง ทั้งในชั้นพิจารณาเด็กยังต้องถูกกระทบกระเทือนจิตใจจากการตอบคำถามถึงเรื่องราวเลวร้ายที่เกิดขึ้นซ้ำกับในชั้นสอบสวน ดังนั้นเพื่อให้เด็กสามารถให้ข้อเท็จจริงต่อพนักงานสอบสวนหรือศาลได้อย่างมีประสิทธิภาพและให้การได้อย่างเสรี โดยไม่ถูกข่มขู่หรือบังคับโดยปริยายจากเจ้าพนักงาน

²⁰ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 172

หรือศาลในกระบวนการค้นหาความจริงในคดีอาญา จึงเกิดมีการกำหนดวิธีพิเศษสำหรับการสอบสวนและสืบพยานเด็กไว้เป็นพิเศษเพื่อให้ความคุ้มครองพยานเด็กในการสืบพยานคดีอาญา

แม้พยานที่เป็นผู้ใหญ่จะไม่มีข้อจำกัดในเรื่องความอ่อนเยาว์และอ่อนด้อยทางวุฒิภาวะเหมือนเช่นพยานเด็ก แต่การต้องเผชิญหน้ากับจำเลยหรือนุคคลที่ทำร้ายตนอีกครั้ง ย่อมทำให้พยานเกิดความหวาดกลัวจนไม่กล้าชี้ตัวหรืออาจเบิกความสับสนไม่รู้เรื่องได้เช่นกัน ดังนั้นการนำวิธีพิเศษสำหรับการสอบสวน การชี้ตัวบุคคล และการสืบพยานเด็กมาปรับใช้จึงเป็นทางออกที่จะสร้างความรู้สึกลดท้อภัยให้แก่พยานได้โดยสามารถรักษาไว้ซึ่งสิทธิของจำเลยที่ต่อผู้คดีได้อย่างเต็มที่ตามหลักการพิจารณาคดีต่อหน้าจำเลย กล่าวคือ ในกรณีที่พยานสำคัญและได้รับการคุ้มครองตามพระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546 พนักงานสอบสวนต้องจัดให้พนักงานอัยการเข้าร่วมสอบปากคำพยานพร้อมทั้งบันทึกภาพและเสียงของพยานไว้เป็นหลักฐาน รวมทั้งการชี้ตัวผู้ต้องหาต้องกระทำในสถานที่ที่เหมาะสมและป้องกันมิให้ผู้ต้องหาเห็นตัวพยาน* และในชั้นพิจารณาคดี หากมีการร้องขอ ศาลต้องจัดให้พยานเบิกความในห้องหรือสถานที่แยกต่างหากจากห้องพิจารณาและใช้การถ่ายทอดภาพและเสียง (ผ่านโทรทัศน์วงจรปิด/สื่ออิเล็กทรอนิกส์) ไปยังห้องพิจารณาแทน เพื่อให้จำเลยและทนายความสามารถเห็นอากัปกริยาของพยานในเวลาเบิกความและสามารถซักค้านพยานเพื่อตรวจสอบความน่าเชื่อถือและทำลายน้ำหนักคำพยานได้ นอกจากนี้ยังเป็นการลดความหวาดกลัวของพยานได้เนื่องจากไม่ต้องเผชิญหน้ากับจำเลย หรือหากมีเหตุจำเป็นอย่างอื่นที่ไม่ได้ตัวพยานนั้นมาศาล ให้ศาลรับฟังสื่อภาพและเสียงคำให้การของพยานนั้นในชั้นสอบสวนแทนได้

นอกจากนี้ในการหลีกเลี่ยงการเผชิญหน้าระหว่างพยานกับผู้ต้องหาหรือจำเลยโดยกำหนดให้ใช้สถานที่แยกต่างหากจากห้องพิจารณาและใช้การถ่ายทอดภาพและเสียง (ผ่านโทรทัศน์วงจรปิด/สื่ออิเล็กทรอนิกส์) ไปยังห้องพิจารณาแทนนั้นยังถือเป็นการรองรับสิทธิของพยานอย่าง

* ตามพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 22) พ.ศ.2547 ได้รับรองในเรื่องดังกล่าวไว้สำหรับพยานที่เป็นเด็ก โดยกำหนดเพิ่มเติมเป็นมาตรา 133 ตรี ที่บัญญัติว่า “ในกรณีที่พนักงานสอบสวนมีความจำเป็นต้องจัดให้เด็กอายุไม่เกินสิบแปดปีในฐานะเป็นผู้เสียหายหรือพยานชี้ตัวบุคคลใด ให้พนักงานสอบสวนจัดให้มีการชี้ตัวบุคคลในสถานที่ที่เหมาะสมและสามารถจะป้องกันมิให้บุคคลซึ่งจะถูกชี้ตัวนั้นเห็นตัวเด็ก การชี้ตัวบุคคลดังกล่าวให้ มีนักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์ บุคคลที่เด็กร้องขอ และพนักงานอัยการร่วมอยู่ด้วย และให้นำบทบัญญัติในมาตรา 133 ทวิ วรรคห้า มาใช้บังคับโดยอนุโลม” แต่มิได้บัญญัติรองรับสำหรับพยานที่เป็นผู้ใหญ่

หนึ่งเช่นเดียวกันกับหลักเกณฑ์การให้ความคุ้มครองความปลอดภัยแก่พยานตามอนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยการต่อต้านองค์กรอาชญากรรมข้ามชาติ ค.ศ.2000 (UN. CONVENTION AGAINST TRANSNATIONAL ORGANIZED CRIME) มาตรา 24 ที่กำหนดให้มีการให้การโดยผ่านการใช้เทคโนโลยีเกี่ยวกับโทรคมนาคม เช่น ทางวิดีโอ หรือทางอื่น

4.2.2.3 ระยะเวลาในชั้นกระบวนการยุติธรรม

เป็นที่ทราบกันดีว่าหน้าที่สำคัญของพยานบุคคล คือ การไปเบิกความหรือให้ถ้อยคำเกี่ยวกับข้อเท็จจริงหรือเหตุการณ์ในคดีต่อศาล เมื่อเบิกความเสร็จจึงถือว่าได้ทำหน้าที่ครบถ้วน แต่ช่วงเวลาก่อนที่พยานจะไปเบิกความต่อศาลนั้นปรากฏว่ามีระยะเวลานานอันเนื่องมาจากขั้นตอนการสืบสวนสอบสวนของเจ้าพนักงานตำรวจและขั้นตอนการพิจารณาคดีของศาล กล่าวคือ ตามระบบของการพิจารณาคดีอาญา เมื่อมีการกระทำความผิดเกิดขึ้น พนักงานสอบสวนจะรวบรวมพยานหลักฐานทั้งพยานบุคคลและพยานวัตถุเพื่อสอบคำให้การพยานและติดตามจับกุมตัวผู้กระทำความผิด และเมื่อมีการจับกุมตัวผู้กระทำความผิดได้แล้วก็จะทำการสอบปากคำผู้กระทำความผิดนั้นในฐานะเป็นผู้ต้องหาและรวบรวมพยานหลักฐานเพิ่มเติม ซึ่งในชั้นตอนนี้อาจใช้เวลาตั้งแต่ 48 ชั่วโมง จนถึง 84 วัน ขึ้นอยู่กับประเภทของความผิดและอัตราโทษ²¹ แล้วจึงมีการส่งตัวผู้ต้องหาให้แก่พนักงานอัยการเพื่อทำการฟ้องคดีเป็นจำเลยต่อศาล หลังจากฟ้องคดีแล้วหากจำเลยรับสารภาพว่ากระทำความผิด ศาลอาจพิพากษาโดยไม่ต้องสืบพยานใดๆก็ได้ แต่หากจำเลยรับสารภาพในคดีความผิดที่มีอัตราโทษจำคุกขั้นต่ำตั้งแต่ 5 ปีขึ้นไปหรือประหารชีวิตหรือคดีที่จำเลยให้การปฏิเสธ ศาลจะต้องทำการพิจารณาคดีต่อไป²² ซึ่งในชั้นพิจารณาคดีของศาลนี้ปรากฏว่าปัจจุบันมีการนำระบบศูนย์นัดความเพื่อการพิจารณาคดีต่อเนื่องมาใช้โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้มีการสืบพยานทั้ง 2 ฝ่ายเสร็จสิ้นในคราวเดียวและมีผู้พิพากษานั่งพิจารณาคดีตั้งแต่ต้นจนจบเพียงคนเดียว²³ ทำให้การกำหนดคดีที่เข้าสู่การพิจารณาของศาลต้องเป็นไปตามลำดับและตามวันเวลาว่างของผู้พิพากษา จึงทำให้การเริ่มต้นสืบพยานในคดีหนึ่งๆ อาจต้องใช้เวลาานกว่า 6 เดือนถึง 1 ปี นับแต่วันฟ้องคดีเป็นต้นไป จากเงื่อนไขของระยะเวลาดังกล่าวเห็นได้ว่าการพยานจะได้มาเบิกความต่อศาลต้องใช้เวลาทั้งสิ้นไม่ต่ำกว่า 6 เดือน ซึ่งระยะเวลาที่นานเกินไปนี้ย่อมส่งผลถึงความจดจำเหตุการณ์ของพยาน และทำให้พยานต้องเสี่ยงภัยอันตรายมากขึ้น นอกจากนี้หากพยานเป็นผู้ไม่มีที่อยู่เป็นหลักแหล่งย่อมส่งผลต่อการติดตามตัวพยานให้มาเบิกความเช่นกัน

²¹ เรื่องเดียวกัน, มาตรา 87

²² เรื่องเดียวกัน, มาตรา 176

²³ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มาตรา 236

สำหรับการแก้ไขอุปสรรคดังกล่าว ผู้เขียนเห็นว่าจำเป็นต้องมีการเร่งรัดกระบวนการพิจารณาคดีของศาลให้เป็นไปโดยรวดเร็วเพื่อลดผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นต่อตัวพยานทั้งการจดจำเหตุการณ์และการต้องเสี่ยงภัย เมื่อทำการศึกษากฎหมายของไทยที่ใช้อยู่ในปัจจุบันแล้ว มีเพียงการคุ้มครองสิทธิของจำเลยให้ได้รับการพิจารณาคดีด้วยความรวดเร็ว ต่อเนื่อง และเป็นธรรม ไว้เท่านั้นตามที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มาตรา 241 และประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 8 (1)²⁴ แต่ในทางกลับกันไม่ปรากฏว่ามีบทกฎหมายใดให้การรับรองว่าการพิจารณาคดีที่รวดเร็วนั้นจะใช้ระยะเวลาเท่าใดอันจะเป็นการรับรองสิทธิของพยาน โดยเฉพาะว่าพยานต้องได้มาเบิกความต่อศาลและคดีจะแล้วเสร็จภายในเวลาที่กำหนด ทั้งเมื่อศึกษาพระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ.2546 แล้วก็ไม่ปรากฏว่าได้กำหนดมาตรการในเรื่องการเร่งรัดกระบวนการพิจารณาไว้เพื่อมิให้พยานต้องเสี่ยงอันตรายนานเกินสมควรอันเป็นการรองรับสิทธิของพยานที่พึงควรได้รับ นอกเหนือไปจากสิทธิขั้นพื้นฐานของพยานที่จะได้รับตามพระราชบัญญัตินี้* และกฎหมายอื่น จึงเท่ากับว่ากฎหมายไทยที่ใช้อยู่ไม่สามารถเป็นหลักประกันให้แก่พยานได้ว่า จะได้รับการพิจารณาคดีโดยรวดเร็ว

ในการเร่งรัดกระบวนการพิจารณานี้ เมื่อศึกษามาตรการคุ้มครองพยานของประเทศฟิลิปปินส์พบว่ามีข้อกำหนดไว้เป็นมาตรการหนึ่งใน “โครงการคุ้มครองความปลอดภัยและผลประโยชน์ของพยานบุคคลในคดีอาญา” โดยรับประกันว่าพยานจะได้มีการพิจารณาคดีที่รวดเร็วและเสร็จสิ้นภายใน 3 เดือนนับแต่วันที่ขึ้นฟ้อง²⁵ เพื่อลดความหวาดกลัวของพยานและสร้างความเชื่อมั่นให้แก่พยานว่าจะได้รับการพิจารณาคดีโดยรวดเร็ว ซึ่งเป็นการกำหนดให้สอดคล้องกับสิทธิของประชาชนที่พึงได้รับการพิจารณาคดีโดยรวดเร็ว ตามที่กำหนดไว้ในมาตรา 16 แห่งหมวด 3 สิทธิและเสรีภาพของพลเมืองของรัฐธรรมนูญ ฉบับปี 1987 “THE 1987 CONSTITUTION OF THE REPUBLIC OF THE PHILIPPINES” ARTICLE III Bill of Rights Section.16. *All persons*

²⁴ พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 22) พ.ศ. 2547, อ้างแล้ว, มาตรา 8

* สิทธิที่จะได้รับการคุ้มครองจากรัฐ คือ การได้รับความคุ้มครองตามมาตรการต่างๆ สิทธิที่จะได้รับการปฏิบัติที่เหมาะสมจากรัฐ เช่น การให้เกิดคดีแก่พยานในการดำเนินการต่างๆ และการตรวจตัวหรือสอบคำให้การพยานซึ่งเป็นหญิงในชั้นสอบสวนสำหรับคดีความผิดเกี่ยวกับเพศต้องกระทำโดยพนักงานหรือผู้สอบสวนซึ่งเป็นหญิง เป็นต้น และสิทธิที่จะได้รับค่าตอบแทนที่จำเป็นและสมควรจากรัฐในกรณีมาให้การต่อเจ้าพนักงานของรัฐหรือกรณีได้รับความเสียหายแก่ชีวิตร่างกาย อนามัย หรือทรัพย์สินเนื่องจากการจะมา มา หรือ ได้มาเป็นพยาน

²⁵ Republic Act No.6981 (The Witness Protection, Security and Benefit Act), section 9

shall have the right to a speedy disposition of their cases before all judicial, quasi-judicial, or administrative bodies.

ผู้เขียนเห็นว่า การนำมาตราการของประเทศฟิลิปปินส์ในเรื่องการพิจารณาคดีที่รวดเร็วและเสร็จสิ้นภายใน 3 เดือนนับแต่วันที่ยื่นฟ้องมาปรับใช้กับการคุ้มครองพยานในประเทศไทยจะสามารถจัดอุปสรรคในเรื่องระยะเวลาที่นานเกินสมควรไปได้ ทั้งนี้ให้กำหนดขึ้นโดยเพิ่มเติมไว้เป็นมาตรการหนึ่งในมาตรการพิเศษที่รัฐต้องจัดให้มีตามพระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ.2546 นอกเหนือไปจากการสืบพยานล่วงหน้าตามที่ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 237 ทวิ กำหนด ซึ่งในกรณีนี้กระทรวงยุติธรรมในฐานะที่เป็นหน่วยงานหลัก จำต้องประสานงานกับศาลเพื่อขอความร่วมมือในการกำหนดวันนัดสืบพยานที่ได้รับการคุ้มครองพยานตามมาตรการพิเศษให้แล้วเสร็จภายในระยะเวลาที่รวดเร็วตามสมควรนับแต่วันยื่นฟ้อง โดยไม่ต้องนำคดีเข้าสู่ระบบศูนย์นัดความของศาล และศาลในฐานะที่ต้องดำเนินการจึงต้องออกระเบียบภายในเพื่อรองรับการนำพยานเข้าเบิกความต่อศาลและการพิจารณาคดีที่รวดเร็วนี้อีกเช่นกัน²⁶

4.2.2.4 การกำหนดฐานความผิดอาญา

พยานบุคคลถือเป็นสิ่งสำคัญที่ใช้พิสูจน์ความแท้จริงของข้อเท็จจริงและถือเป็นพยานที่มีความผันแปรได้มากกว่าพยานประเภทอื่นๆ หากมีปัจจัยมากระทบต่อความรู้สึก ความคิด หรืออารมณ์ของพยาน ไม่ว่าจะเป็นการคุกคามหรือทำร้าย หากพยานบุคคลรู้สึกหวาดกลัวต่อภัยอันตรายที่จะเกิดขึ้นกับตนหรือบุคคลอันเป็นที่รักของตน ย่อมเกิดความผันแปรต่อการให้ถ้อยคำ อันทำให้คุณค่าของคำพยานลดลง และส่งผลต่อการพิจารณาคดีในที่สุด

เมื่อศึกษาพระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ.2546 แล้ว พบว่ามีการกำหนดมาตรการต่างๆ ในการคุ้มครองพยาน (มาตรา 6 และมาตรา 10) และกำหนดความผิดสำหรับผู้ที่เปิดเผยความลับของพยานไว้ (มาตรา 21-23) เพื่อสร้างความปลอดภัยให้แก่พยานและทำให้พยานสามารถเบิกความได้อย่างถูกต้องแท้จริง โดยไม่มีปัจจัยใดมากระทบ และแม้พระราชบัญญัติดังกล่าวได้กำหนดความผิดสำหรับผู้ที่กระทำการคุกคามพยานเพื่อขัดขวางมิให้พยานไปให้การไว้โดยเฉพาะในมาตรา 23 ก็ตาม ก็เป็นการบัญญัติให้ผู้กระทำต้องรับโทษหนักขึ้นโดยอ้างถึงการกระทำความผิดและโทษตามประมวลกฎหมายอาญาเป็นสำคัญ ซึ่งการกระทำความผิดอาจยกตัวอย่างได้ เช่น ความผิดต่อเจ้าพนักงานในกรณียุติธรรม มาตรา 189 (ช่วยผู้กระทำความผิดหรือ

²⁶ พระธรรมนูญศาลยุติธรรม มาตรา 5

ผู้ต้องหาเพื่อมิให้ต้องโทษ), ความผิดต่อชีวิต มาตรา 288-289 (ฆ่าผู้อื่น), ความผิดต่อร่างกาย มาตรา 295-298 (ทำร้ายร่างกายหรือจิตใจผู้อื่น), ความผิดต่อเสรีภาพ มาตรา 309-310 (ข่มขืนใจ-หน่วงเหนี่ยวหรือกักขังผู้อื่น), ความผิดเกี่ยวกับทรัพย์ มาตรา 358 (ทำให้เสียทรัพย์) และในบางกรณี จำต้องใช้บทบัญญัติเกี่ยวกับ “การใช้” ให้กระทำความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 84 มาประกอบด้วยในกรณีของการเกลี้ยกล่อม/ใช้/จ้างวาน/จูงใจให้พยานเบิกความเท็จหรือหลบหนีไปไม่มาเบิกความ

อย่างไรก็ตาม แม้สามารถนำประมวลกฎหมายอาญามาใช้ลงโทษผู้กระทำอันตรายแก่พยานได้ แต่ยังมีกรกระทำอีกหลายประการที่ทำให้พยานรู้สึกลัวและเป็นการขัดขวางมิให้พยานไปให้การ โดยที่ไม่สามารถนำประมวลกฎหมายอาญาและพระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ.2546 มาใช้ลงโทษ เนื่องจากมิได้มีการทำร้าย ทำอันตราย ข่มขู่ทำให้กลัว กักขัง หน่วงเหนี่ยวตัวพยาน หรือการกระทำที่เข้าเป็นองค์ประกอบความผิด เช่น

1) การให้ประโยชน์ที่มีควรได้ หรือการใช้อิทธิพลครอบงำพยาน (ผู้เสียหาย) ด้วยความตั้งใจที่จะมิให้พยานซึ่งเป็นผู้เสียหายไปร้องทุกข์หรือดำเนินคดี หรือเพื่อถอนคำร้องทุกข์หรือถอนฟ้องโดยใช้วิธีหลอกลวง ให้คำมั่นสัญญา เสนอหรือให้ประโยชน์ เพื่อมิให้มีการดำเนินคดี

2) การขัดขวางเพื่อมิให้พยานมาให้ถ้อยคำหรือข้อมูลแก่เจ้าหน้าที่รัฐ หรือมาเบิกความต่อศาลโดยวิธีการให้สินจ้าง การให้ประโยชน์ การเกลี้ยกล่อม การใช้คำพาดพิงใจที่มีผลให้พยาน ไม่ไปให้ข้อมูลแก่รัฐ

3) การรบกวนหรือคุกคามพยานหรือบุคคลใกล้ชิดของพยานด้วยเจตนาที่จะทำให้เกิดอิทธิพลต่อการมาให้ถ้อยคำของพยาน โดยใช้วิธีก่อวณหรือสร้างความวุ่นวายในบริเวณหรือใกล้ที่พักอาศัยของพยาน หรือสร้างความรำคาญแก่พยาน โดยมีได้มีการประทุษร้ายต่อเนื้อตัวร่างกายของพยานหรือทำให้ทรัพย์สินเสียหาย

4) การใช้หรือว่าจ้างให้พยานเบิกความเท็จในประเด็นที่ไม่สำคัญ

แม้การกระทำต่างๆข้างต้นจะมีได้มีการทำอันตรายต่อตัวพยานโดยตรง แต่เนื่องจากมีเหตุที่ไม่สามารถนำกฎหมายที่ใช้ย่อมลงโทษผู้ที่กระทำการนั้นๆ ได้ จึงทำให้ยังคงมีเหตุการณ์หรือพฤติกรรมที่สร้างความหวาดกลัวแก่พยานอยู่และส่งผลกระทบต่อการมาให้ถ้อยคำของพยาน จึงต้องยอมรับว่าการกระทำเหล่านี้ถือเป็นอุปสรรคต่อการได้ตัวพยานมาเบิกความด้วย

เช่นกัน เพื่อที่จะขจัดอุปสรรคดังกล่าวผู้เขียนเห็นว่าควรมีการกำหนดให้การกระทำใดๆ ไม่ว่าจะเป็นการคุกคาม ขัดขวาง หลอกลวง ให้สัญญา ให้ประโยชน์ที่มีควรได้ หรือชักจูงใจโดยทุจริตเพื่อมิให้พยานมาให้ถ้อยคำหรือเบิกความต่อเจ้าหน้าที่รัฐ แม้จะมีได้มีการทำอันตรายใดๆต่อตัวพยานก็ตาม เป็นความผิดและมีโทษทางอาญา เพื่อให้ครอบคลุมถึงทุกการกระทำที่เป็นการขัดขวางพยาน และสามารถเอาผิดต่อผู้ที่กระทำต่อพยานได้

จากการศึกษาอนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยการต่อต้านองค์กรอาชญากรรมข้ามชาติ ค.ศ.2000 (UN. CONVENTION AGAINST TRANSNATIONAL ORGANIZED CRIME) พบว่าอนุสัญญาฯ ดังกล่าวมีวัตถุประสงค์เพื่อให้มีผลเป็นการป้องกันและปราบปรามองค์กรอาชญากรรมข้ามชาติในรูปแบบเดียวกันและมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น โดยมุ่งลงโทษการกระทำขององค์กรอาชญากรรมที่เป็นการขัดขวางกระบวนการยุติธรรม จึงมีการกำหนดความผิดฐานขัดขวางกระบวนการยุติธรรม (Obstruction of Justice)* ไว้ในมาตรา 23 ซึ่งได้แก่การกระทำต่างๆ ที่เป็นมาตรฐานขั้นต่ำที่กำหนดให้รัฐสมาชิกจำเป็นต้องมี และยังขยายขอบเขตของความผิดตามความผิดฐานนี้ให้กว้างยิ่งขึ้นไปเพื่อให้ครอบคลุมถึงการกระทำในลักษณะอื่นที่เกิดขึ้น ดังนั้นการกระทำในรูปแบบของการคุกคาม ขัดขวาง หลอกลวง ให้สัญญา ให้ประโยชน์ที่มีควรได้ หรือชักจูงใจโดยทุจริต จึงเข้าข่ายเป็นลักษณะหนึ่งของการขัดขวางกระบวนการยุติธรรม ตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 23 และมาตรา 24 ของอนุสัญญาฯ ดังกล่าว

นอกจากนี้อนุสัญญาฯ ยังให้ความสำคัญต่อการปกป้องและคุ้มครองพยาน โดยมาตรา 23 และมาตรา 24 ของอนุสัญญาฯ ได้กำหนดให้การใช้กำลัง การข่มขู่ การทำให้กลัว การให้สัญญา การเสนอหรือให้ประโยชน์ที่มีควรได้ เพื่อจูงใจให้ให้การเท็จ หรือเพื่อแทรกแซงการให้การหรือการเสนอพยานหลักฐานเป็นความผิดอาญาเมื่อกระทำโดยเจตนาด้วยเช่นกัน และกำหนดให้มีการคุ้มครองแก่พยานและญาติหรือบุคคลอื่นที่ใกล้ชิดกับพยานด้วยมาตรการที่เหมาะสมจากการแก่แค้นหรือข่มขู่ เช่น การย้ายที่อยู่ การไม่เปิดเผย หรือจำกัดการเปิดเผยข้อสนเทศเกี่ยวกับรูปพรรณ

* Merriam-Webster's Dictionary of Law (1996) ให้ความหมายของการขัดขวางกระบวนการยุติธรรม (Obstruction of Justice) ไว้ว่า คือ อาชญากรรมหรือการกระทำที่แทรกแซงกระบวนการยุติธรรมและกระบวนการตามกฎหมายอย่างตั้งใจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งโดยการใช้อิทธิพล การข่มขู่ การทำอันตราย หรือการแทรกแซงพยานหรือบุคคลที่สามารถเป็นพยาน (potential witness) ลูกขุน หรือเจ้าหน้าที่ทางกฎหมาย หรือเจ้าหน้าที่ศาล หรือโดยการสร้างข้อมูลเท็จ ซึ่งแทรกแซงกระบวนการสอบสวนหรือกระบวนการตามกฎหมาย เช่น การขัดขวางกระบวนการทางศาลของจำเลยทำให้ได้รับการตัดสินที่รุนแรงขึ้น

และที่อยู่ของพยาน การอนุญาตให้ให้การผ่านเทคโนโลยีสื่อสาร แต่ทั้งนี้มาตรการดังกล่าวต้องไม่ทำให้เสื่อมสิทธิของจำเลย

และเมื่อศึกษากฎหมายคุ้มครองพยานของประเทศฟิลิปปินส์แล้วพบว่า ประเทศฟิลิปปินส์ได้กำหนดโทษสำหรับการคุกคามพยานไว้ใน The Witness Protection, Security and Benefit Act ด้วย โดยกำหนดโทษทางอาญาแก่บุคคลใดก็ตามที่กระทำการคุกคามพยานที่เข้าร่วมโครงการ เพื่อขัดขวาง ทำให้ล่าช้า กันไม่ให้หรือยับยั้งพยานมิให้พยานไปให้การต่อศาล องค์กรตั้งตุลาการ หรือเจ้าหน้าที่สืบสวนสอบสวน เพื่อให้การติดตามจับกุมบุคคลเกี่ยวกับการกระทำความผิดล่าช้า หรือเพื่อให้พยานไม่สามารถใช้สิทธิประโยชน์ตามโครงการคุ้มครองความปลอดภัยและผลประโยชน์ของพยานบุคคลในคดีอาญาได้ บุคคลนั้นจะต้องถูกระวางโทษปรับไม่เกิน 3,000 เปโซ หรือจำคุกตั้งแต่ 6 เดือน ถึง 1 ปี หรือทั้งจำทั้งปรับ และหากเป็นข้าราชการก็อาจถูกตัดสิทธิมิให้รับราชการตลอดไป²⁷

ดังนั้น ประเทศไทยในฐานะรัฐภาคีสมาชิกจึงควรนำบทบัญญัติในอนุสัญญาฯ ดังกล่าวมาปรับใช้ในการกำหนดให้การกระทำที่เป็นการขัดขวาง หลอกลวง ให้สัญญา ให้ประโยชน์ที่มีควรได้ หรือชักจูงใจโดยทุจริตเพื่อกีดกันมิให้พยานมาให้ถ้อยคำ ให้การ หรือเบิกความ หรือเพื่อจูงใจให้ให้การเท็จ หรือจูงใจไม่ให้มาปรากฏต่อเจ้าหน้าที่รัฐ เป็นความผิดทางอาญา รวมถึงกำหนดให้ผู้ที่กระทำอันตรายนแก่พยาน ไม่ว่าจะเป็นการฆ่า ทำร้ายร่างกาย ข่มขู่คุกคามกักขังหน่วงเหนี่ยว หรือทำให้เกิดความเสียหายต่อทรัพย์สินของพยาน โดยเจตนาเพื่อมิให้พยานมาให้ถ้อยคำ หรือเพื่อแก้แค้นตอบโต้พยานที่มาให้ถ้อยคำดังกล่าวต้องรับโทษหนักขึ้น โดยนำไปบัญญัติให้เป็นความผิดฐานหนึ่งในพระราชบัญญัติคุ้มครองพยาน พ.ศ.2546 เพิ่มเติมจากมาตรการคุ้มครองพยานและฐานความผิดสำหรับผู้ที่เปิดเผยความลับของพยานที่มีไว้เดิม อันจะทำให้สามารถบังคับใช้ได้กับทุกกรณี และทุกคดี และส่งผลให้พยานรู้สึกปลอดภัยมากยิ่งขึ้น ในทางกลับกันยังทำให้ผู้ที่คิดจะกระทำการใดๆต่อพยานด้วยเหตุจูงใจพิเศษดังกล่าวเกิดความเกรงกลัวในโทษที่ตนเองอาจได้รับจนไม่กระทำการใดๆอันเป็นอันตรายต่อพยานอีก และในท้ายที่สุดย่อมทำให้การคุ้มครองพยานเกิดสัมฤทธิ์ผลตามความมุ่งหมายต่อไป

²⁷ Republic Act No.6981 (The Witness Protection, Security and Benefit Act), section 17